

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ε΄ ΟΞΕΙΤΗΣ (1089-1100)

Ὁ Ἰωάννης Ὁξειίτης κατήγετο προφανῶς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ἧ και ἐξεπαιδευθῆ¹, ἐκαλεῖτο δὲ Ὁξειίτης ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, τῆς ἐν τῇ νήσῳ Ὁξειά² τῆς Προποντίδος, ἐν ἧ ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἶχε μονάσει. Ὁ ἴδιος ἐπληροφόρησε περὶ ἑαυτοῦ τὰ ἑξῆς: «Ἐγὼ λόγους ἐκτραφεὶς καὶ συζήσας ἀεὶ καὶ μηδὲν πλέον τούτων τε καὶ τοῦ ἐν ᾧ λόγους ἐσχόλαζον κελλίῳ εἰδώς, εἶτα οὐκ οἶδα πῶς, τῇ Θεοῦ παραχωρήσει, πατριαρχικῆς ἀξίας ἐπιβάς καὶ τοὺς οἴακας τῆς κατὰ τὴν μεγάλην Ἀντιόχειαν Ἐκκλησίας ἐγγχειρισθεὶς, ἐν ἡμέραις πολλαῖς γεμούσαις δυσκολίαις, ἤλπισα ἐπὶ τὸν λέγοντα τοῖς εἰς τοιαύτας πεμπομένοις διακονίας «ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων»³.

Ἐκ τῆς πληροφορίας ταύτης καταφαίνεται ὅτι ὁ Ἰωάννης Ὁξειίτης ἦτο ἀπλοῦς μοναχός, ὅτε ἐξελέγη Πατριάρχης Ἀντιοχείας, ἀσχολούμενος περὶ τὰ γράμματα ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ὁξειίας. Τὰ δὲ διασωθέντα συγγράμματα αὐτοῦ μαρτυροῦσιν ὅτι ἔτυχε μεγάλης θεολογικῆς καὶ ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως, ὅτι κατείχετο ὑπὸ μεγάλου ζήλου ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἦτο ἐν γένει ζωηροῦ χαρακτῆρος. Πατριάρχης Ἀντιοχείας ἐξελέγη ἐν ἔτει 1089, παρόντων ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ συμμετασχόντων προφανῶς τῆς χειροτονίας αὐτοῦ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας τῶν μητροπολιτῶν Λαοδικείας, Ἀναζάρβης καὶ Μοψουεστίας, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν εἶναι γνωστά⁴.

¹ Ὅτι ἦτο «Δαμασκηνός τὴν πατρίδα», Ἀνδρονίκου Δημητρακοπούλου, Ἀρχιμ. Ὁρθόδοξος Ἑλλάς, ἦτοι περὶ τῶν ἐλλήνων τῶν γραψάντων κατὰ λατίνων καὶ περὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν, Ἐν Λειψία 1872, σ. 10, οὐδαμῶθεν ἀποδεικνύεται, τούταντιον δὲ πάσα αἰ ἐνδειξεις πείθουσιν ὅτι ἦτο Κωνσταντινουπολίτης τὴν πατρίδα.

² Ὁξειά ἢ Ὁξυά (τουρκ. *Sivri-âna*) 2 περίπου μίλια ΝΔ. τῆς Ἀντιγόνης, ἐν τῇ ουστάδι τῶν Πριγκηπονήσων, νῦν ἔρημος νήσος. Ἡ Μονὴ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ εὐρίσκετο ἐν τῇ κορυφῇ τῆς νήσου ὕψομ. 300 ποδῶν. R. J a n i n, Les îles des Princes. Étude historique et topographique, «Echos d'Orient» 27, 1924, σ. 433-436.

³ Ταῦτα λέγει ὁ Ἰωάννης ἐν τῇ περαιτέρῳ παρατιθεμένῃ καὶ ἀνεκδότῳ τέως ἐν τῷ κώδικι 482 (1117) φύλλ. 251β-296α τῆς Σιναϊτικῆς Βιβλιοθήκης διασωθεῖση παρατιθῆσει αὐτοῦ, V. Benesovic, Catalogus codicum manuseriptorum graecorum qui in Monasterio Sanctae Catharinae in monte Sina asservantur, τόμ. I, Petropoli 1911, σ. 279-280.

⁴ C. Karalevskij, Antioche, ἐν Vacant-Mangenot, Dictionnaire de foi catholique, III, 614 ἐξ. Ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν Πατριαρχῶν ταυτίζεται ἐσφαλμένως ὁ Πα-

Μετὰ τῶν εἰρημένων μητροπολιτῶν, ἅμα τῇ ἐκλογῇ καὶ χειροτονίᾳ αὐτοῦ, ὁ Ἰωάννης Ὁξείτης συμμετέσχε τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκαληθείσης ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1081 - 1118) Ἐνδημούσης Συνόδου, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Νικολάου Γ' Γραμματικοῦ (1084 - 1111) πρὸς συζήτησιν τοῦ ζητήματος περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ Σύνοδος ἐκείνη ἀπεφάσισε τὴν ἐν τοῖς Διτύχοις ἐγγραφὴν τοῦ ὀνόματος τοῦ Πάπα Ρώμης Οὐρβανοῦ Β' (1088 - 99), ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ὑπὸ τούτου ἀποστολῆς ὁμολογίας τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τῆς ἐγκρίσεως τῆς ἀποφάσεως ταύτης ὑπὸ τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν¹.

Πιθανῶς εἰς τὴν Σύνοδον ἐκείνην ὁ ζηλωτὴς Πατριάρχης Ἀντιοχείας Ἰωάννης Ε' Ὁξείτης ὑπέβαλε τὸ διασωθὲν καὶ περαιτέρω παρατιθέμενον τέως ἀνέκδοτον ὑπόμνημα αὐτοῦ, ἐν ᾧ ὑπεδείκνυε τὰ κακῶς ἔχοντα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ². Καὶ πρότερον μὲν, λέγει, βλέπων ἀτάκτως τινὰ γινόμενα, ἐλυπεῖτο, ἀλλ' ἐσιώπα μὴ θεωρηθῆ προπετής, φοβούμενος, ἂν τῶν ἄλλων ἡσυχάζοντων, ὧν τινες καὶ λόγῳ καὶ ἀξιώματι προεῖχον, αὐτὸς ἤθελε νὰ ὁμιλήσῃ. Ἀλλ' ἐτόλμησε νῦν νὰ πράξῃ τοῦτο, βλέπων τὴν ἀθέτησιν τῶν ἱερῶν κανόνων φανεράν καὶ ἡσχύνετο, διότι, ἐν ᾧ κατηγοροῦντο οἱ Δυτικοὶ ἐπὶ παραβάσει τῶν ἱερῶν κανόνων, ἀπεδεικνύοντο παραβάται καὶ ἀθετηταὶ οἱ ἐγκαλοῦντες αὐτοὺς Ἀνατολικοί. Οὗτοι, ἐν ᾧ, διαρκῶς ἐτόνιζον τὴν ὑπὸ τῶν Δυτικῶν ἀθέτησιν τῶν κανόνων δὲν ἐφρόντιζον περὶ διορθώσεως ἑαυτῶν. Εἰδικώτερον παρετήρει ὁ Ἰωάννης ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι, ἀθετοῦντες ρητὰς διατάξεις τῶν ἱερῶν κανόνων, ἄνευ ἀνάγκης διέμενον πλεόν τῶν ἑξ μηνῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Παρεβιάζοντο ὡσαύτως οἱ κανόνες οἱ θεσπίζοντες ὅτι ἐντὸς τὸ πολὺ τριῶν μηνῶν ἔδει νὰ χειροτονῶνται Ἐπίσκοποι εἰς τὰς χηρευσάσας θέσεις. Παρεθεωροῦντο καὶ οἱ κανόνες οἱ ἐπιβάλλοντες ὅπως ἕκαστος Ἐπίσκοπος ἔχη Οἰκονόμον διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἐπισκοπῆς, ἐντεῦθεν δὲ πολλὰ προήρχοντο τὰ αἰτοπα. Τέλος παρετήρει, ὅτι δὲν συνεκροτοῦντο ἐτησίως αἱ ὑπὸ τῶν κανόνων ὀριζόμεναι Σύνοδοι καὶ ἐπανελάμβανεν αἴτησιν ὑποβληθεῖσαν καὶ ὑπὸ ἄλλου Ἀρχιερέως, ζητῶν νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν παρημελεῖτο ἡ συγκρότησις τῶν κανονικῶν ἐτησίων Συνόδων.

τριαρχῆς Ἰωάννης Ε' Ὁξείτης πρὸς τὸν Ἀντιοχείας Ἰωάννην Γ'. *Le Quien, Oriens Christianus* II. 753 4, ἡ ἀριθμεῖται ὡς Ἰωάννης Ζ' Κωνσταντίου τοῦ ἀπὸ Συναίου. Πατριαρχοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Βιογραφία καὶ συγγραφαὶ αἱ ἐλάσσονες ὑπὸ Θ. Μ. Ἀριστοκλέους, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1866, σ. 131, 132.

¹ W. Norden, *Das Papstum und Byzanz*, Berlin 1903, σ. 46-7. W. Holzm ann, *Die Unionsverhandlungen zwischen Kaiser Alexios I und Urban II im Jahre 1089 ἐν Byzantinische Zeitschrift*, XXVIII, 1928 σ. 61.

² Διεσῶθη ἐν τῷ αὐτῷ Συναίτικῷ κώδικι 482 (1117) φυλλ. 296β - 297α, Benesevic, *Ἐνθ' ἀν. σ. 279-280*.

Πρὸ τῆς μεταβάσεώς του εἰς Ἀντιόχειαν κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ ἀπηύθυνε πρὸς τὸ ποιμνιον αὐτοῦ προφυλάσων αὐτὸ, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἀπὸ τῆς αἰρέσεως τοῦ Μονοθελητισμοῦ, ποιμαντορικὴν παραίνεσιν ἢ ἐγκύκλιόν τινα, ὡς μανθάνομεν ἐκ μονοθελητικῶν πηγῶν. Ἐπὶ τῆς διδασκαλίας δὲ τοῦ Μονοθελητισμοῦ συνέγραψε βιβλίον διηρημένον εἰς δέκα προτάσεις καὶ ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἰωάννην ἐκ μέρους τῶν Μονοθελητῶν, ὁ Ἐπίσκοπος Καφαρτάβας, Θωμᾶς Χαρανίτης, εἰς ἀπάντησιν προφανῶς τῶν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸ ὀρθόδοξον ποιμνιον τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας γραφέντων¹.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔτι εὐρισκόμενος ὁ πατριάρχης Ἰωάννης, ἐν τῷ διακρίνοντι αὐτὸν ζήλω, ἀπηύθυνε «Λόγον πρὸς τὸν Βασιλέα κύριον Ἀλέξιον» καὶ ἑτέραν «Συμβουλὴν πρὸς Βασιλεῖς»². Ἐν τέλει τοῦ δευτέρου τούτου κειμένου σημειοῦται ἡ χρονολογία Ἰνδικιτῶν 5, ἔτ. 6590 (=1082), ἀλλ' ἡ χρονολογία αὕτη δὲν φαίνεται ἀκριβῆς. Τὸ δεύτερον κείμενον ἢ «Συμβουλὴ πρὸς Βασιλεῖς» ἐγράφη μετὰ τὸν «Λόγον πρὸς τὸν Βασιλέα Κύριον Ἀλέξιον», ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐσωτερικὰς τούτου ἐνδείξεις ὁ «Λόγος» ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν περὶ τὸ ἔτος 1091.

Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1090 - 1091 ἡ Αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου διετέλει εἰς οἷαν κατάστασιν εὐρέθη κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, διότι διέτρεχε τοὺς ἐσχάτους τῶν κινδύνων, ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Πετσενέγων κατὰ τῆς Θράκης, ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κύπρου καὶ ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σελτσουκιδῶν Τούρκων κατὰ τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Κατὰ τὸ 1091 ἐπολιορκεῖτο ὑπ' αὐτῶν ἡ Νικομήδεια. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1901 ὁ Ἐμίρης Τζαχὰς κατέλαβεν ἐκ νέου διὰ πειρατικοῦ στόλου τὰς νήσους Χίον καὶ Μυτιλήνην, ἀφ' ὧν πρότερον εἶχεν ἐκδιωχθῆ³. Καὶ ἄλλαι δὲ τινες ἐνδείξεις τοῦ «Λόγου πρὸς τὸν Βασιλέα

¹ Διεσώθη χειρόγραφόν τι Συριακὸν τοῦ 11^{ου} αἰῶνος, ἐν ᾧ ὑπάρχει καὶ τι σύγγραμμα περιγραφέν ὑπὸ τοῦ Assemani, *Bibliotheca orientalis* I, 576, καὶ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν «Thomae Haranitae episcopi Caphartabensis Liber de unica Christi voluntate in X propositiones divisus et ad Johannem Melchitarum patriarcham anno Graecorum 1400 transmissus». Ὡσαύτως ὁ Debs, *Summa confutationum*, σ. 116-317, παρὰ V. Grumel, *Les Patriarches grecs d'Antioche du nom Jean (IX et X siècles)* ἐν *perioδ.* «Echos d'Orient» XXXVI, 1933, σ. 294 σημ. ἐσημείωσε τὴν πληροφορίαν περὶ τῆς μεταξὺ τοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου καὶ τοῦ μονοθελίτου Θωμᾶ συζητήσεως, ἧς ἡ πρώτη ἀρχὴ προῆλθε παρὰ τοῦ Ἰωάννου.

² «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» Κωνσταντινουπόλεως, τ. Κ' 1900, σ. 354 - 358, 362-363, 364 - 365.

³ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, *Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ μοναχικοῦ βίου ἐν Ἑλλάδι*. Β' Ὁ ὄσιος Μελέτιος ὁ νέος, Ἐν Ἀθήναις 1935, σ. 23, 56. Πρβλ. F. Chalandon, *Essai sur le règne d'Alexis Ier Comnène*, Paris 1900 σ. 148. A. A. Vasiliev, *Histoire de l'Empire Byzantin*, trad. de russe par P. Brodin et

Ἐπιτομή» τοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου πείθουσιν ὅτι ἀπηύθυνεν αὐτὸν εἴτα δὲ καὶ τὴν «Συμβουλὴν» κατὰ Φεβρουάριον ἢ Μάρτιον τοῦ 1091, ἐν μέσῳ τῶν μεγάλων τοῦ Κράτους κινδύνων¹.

Ἐκ τοῦ τέλους τοῦ «Λόγου» καταφαίνεται ὅτι ὁ Βασιλεὺς, ἔνεκα τῶν κρισιμωτάτων περιστάσεων, συνεκάλεσε τοὺς ἔξέχοντας ἄνδρας εἰς συνέλευσιν, ὅπως ἀκούσῃ αὐτῶν τὰς γνώμας. Πρὸς τοῖς ἄλλοις προσεκλήθη καὶ ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Ἰωάννης, ὅστις, ἀκριβῶς τὴν ἀφορμὴν τοῦ Λόγου ὑποδεικνύων, ἔλεγεν «ἐμοὶ τὸ παράπαν βουλομένῳ οὐκ ἦν τοιαῦτα λέγειν· ὁ Θεὸς οἶδεν ὡσπερ οὐδὲ λόγων τοιούτων ἀφορμὰς ἔχειν· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς (δηλ. ὁ Βασιλεὺς), διὰ τὴν αὐτὴν πάντως ἀνάγκην, ἡμᾶς συγκέκληκας σήμερον τὴν ἐκάστου περὶ τῶν παρόντων μαθησόμενος γνώμην».

Ἀπηγγέλη λοιπὸν ὁ Λόγος ἐν ἐπισήμῳ ὀμηγύρει, προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, ἐπομένως προσλαμβάνει ἔξαιρετικὴν σημασίαν τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ καὶ καθίσταται ἀξιοθαύμαστος ἀληθῶς ἢ παρηγοσία, μεθ' ἧς ὠμίλησεν ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας.

Παρέσχε δὲ ζωηροτάτην εἰκόνα τῶν ἐσχάτων κινδύνων, ὑφ' ὧν ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου εἶχε περιστοιχισθῆ. Ὁ Βασιλεὺς ἐπανήρχето ἐξ ἀποτυχούσης ἐκστρατείας, ἀλλὰ περὶ αὐτὸν συνεκεντροῦντο τὰ πάντα, ἐκ τῆς ζωῆς καὶ τῆς σωτηρίας του τὰ πάντα ἐξερτῶντο. Ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης ἐθεώρησε καθήκον αὐτοῦ νὰ εἴπῃ ἀληθείας, ἔστω καὶ ἂν ἔμελλε νὰ λυπήσῃ. Τοῦτο ἔπραττε, λέγει, καὶ ὡς ἰδιώτης, εὐχαρίστως ἀκούομενος παρὰ τοῦ Βασιλέως («ἐν ἰδιώταις τελῶν πρότερον, αὐτὸς τε ὁ μοι ἐδόκει συμφέρειν ἐλογογράφουν, σύ τε ἡδέως ἤκουες»). Πολλῶν λοιπὸν μᾶλλον ἔδει μετὰ θάρρους νὰ πράξῃ τοῦτο νῦν «Θεοῦ χρηματίζων Ἀρχιερεὺς». Διακηρῦττει λοιπὸν πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ὅτι αἰτία τῶν συμβαινόντων κακῶν εἶναι ἡ ἁμαρτία, «ἡμάρτομεν πάντες καὶ ἠνομήσαμεν ἀποστάντες ἀπὸ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν διαθήκην τὴν θείαν διεφθείραμεν». Ὁ Θεὸς ἐξήτει ν' ἀναχαιτίσῃ τοὺς ἐκτραπέντας μὲν ἀπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ ὅλη δὲ ρύμη φερομένους κατὰ τοῦ τῆς κακίας βαράθρου. Διὰ τοῦτο ἐπαίδευσεν αὐτοὺς διὰ πολέμων καὶ διὰ τῶν ἐξ αὐτῶν συμφορῶν, ἀλλ' ἐκεῖθεν οὐδαμῶς ἐσυνετίσθησαν, οὐδ' ἐνόησαν ὅτι ἐξ ἁμαρτιῶν αὐτῶν ταῦτα προῆλθον. Ἄλλοι μὲν ὑπελάμβανον ὅτι τὰ συμβάντα ἦσαν ἀναπόφευκτα, ἄλλοι δὲ ὅτι ὁ Θεὸς μεριμνᾷ μόνον περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν τὰ δ' ἐν τῷ κόσμῳ πράγματα καταλείπει ὅπως κατὰ τύχην φέρωνται. Ἀποκρούων ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης τὰς τοιαύτας ἐσφαλμένας δόξας καὶ ἀποδεικνύων ὅτι τὰ πάντα κυβερνᾷ ἐν τῷ κόσμῳ ὁ Θεὸς διὰ τῆς προνοίας αὐτοῦ, ὑπομιμνήσκει εἰς τὸν Βασιλέα Ἀλέ-

A. Bourguina, Paris 1932, 11, 13, 14. Κ. Παπαρηγοπούλου. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, (ἐκδ. Ἐλευθερουδάκη) τόμ. Δ' β' σ. 31 ἐξ.

¹ Grumel, Ἐνθ' ἀν. σ. 292, 293.

ξιον τὰ πρὸ τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον μεγάλη αὐτοῦ πολεμικὰ κατορθώματα. Ἄλλ' ἅμα τῇ καταλήψει τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου τὰ πράγματα μετεστράφησαν. Ἐπικολούθησαν πόλεμοι καὶ ταραχαὶ μυρία καὶ τῶν προτέρων εὐτυχημάτων ἀντίρροποι δυσπραγίαι, ἤδη δὲ βάρβαροι ἐχθροὶ εὐρίσκοντο πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Βασιλευούσης καὶ ὡς ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς τὰ πράγματα ἴσαντο. Καὶ ταῦτα ἐν ᾧ ὁ Βασιλεὺς ἐξηκολούθησε μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ μείζονος δραστηριότητος ἐνεργῶν καὶ ἐργαζόμενος. Πάντως λοιπόν, λέγει ὁ Πατριάρχης, αἱ ἀποτυχίαι τοῦ Βασιλέως ὀφείλονται εἰς τὴν ἔλλειπιν τῆς παρὰ Θεοῦ βοηθείας.

Διότι, πρὸ παντός, ἔκθεσμος ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου, εἶτα δὲ πολέμου κινήθεντος, ἔννοεῖ τὸν παρὰ τῶν Νορμανῶν¹, ἀντὶ νὰ λυπηθῆ καὶ μετανοήσῃ ὁ Βασιλεὺς καὶ χωρὶς κἄν νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἀνέλαβε τὸν πόλεμον. Καὶ τότε μὲν ὡς ἐκ θαύματος ἀπηλλάγη ὁ Βασιλεὺς τοῦ ἐπικινδύνου ἐχθροῦ². Ἄλλ' ὕστερον λέγει, διὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν Σκυθῶν (=Πετσενέγων) ἐπιδραμόντων κατὰ τοῦ Κράτους, ὁ Βασιλεὺς κατεβασάνισε τοὺς πολίτας καὶ τὴν χώραν διὰ νέων καὶ ἀσυνήθων φορολογιῶν καὶ δασμῶν καὶ δὴ διὰ τῆς ἀρπαγῆς τῶν ἱερῶν κειμηλίων τῶν ναῶν καὶ διὰ τῆς καταθλίψεως τῶν ἀμυνθέντων αὐτῶν κληρικῶν, ὧν τινες καὶ ἐμαστιγώθησαν καὶ εἰς φυλακὴν ἐβλήθησαν. Ἐκ τῆς φορικτῆς ἐκείνης φορολογίας «ἐγυμνοῦντο μὲν ἐκκλησίαι τῶν τε ἄλλων καὶ μέντοι καὶ Κλήρου καὶ Ἐπισκόπων αὐτῶν ἔναι, τῶν δ' ἐν ἀγροῖς καὶ κόμαις καὶ πόλεσι ταῖς τε ἄλλαις καὶ τῇ πανευδαίμονι ποτε πόλει καὶ βασιλίδι οἱ μὲν ἐν εὐπορίᾳ πάντες σχεδὸν εἰς τὴν τῶν ἐνδεῶν ἀπήγοντο μοῖραν ἢ ἀθρόον ἢ κατὰ μικρὸν ἀπορροούσης αὐτοῖς τῆς οὐσίας· πένητες δὲ καὶ ἀποχειροβίωτοι καὶ τὸ γεωργικὸν φύλον καὶ ὅσοι ἀμφὶ τὰς ἐμπορίας καὶ τὰ ἐργαστήρια, ταῖς ξέναις καὶ ὑπὲρ τὴν σφετέραν δύναμιν εἰσφοραῖς πιεζόμενοι, οἱ μὲν ἔθνησκον καὶ πρὸ ὄρας καὶ γὰρ τοὶ καὶ λιμοὶ λίαν κραταῖοι συνεπηκολούθουν ὡς εἰκὸς τοῖς γινομένοις· ἕτεροι δὲ γῆς πατρῴας μεταναστάντες πλανῆται καὶ φυγάδες ἐπ' ἄλλοτρίας ᾤκουν, πάντων ἔρημοι».

Ἐν μέσῳ τῆς φορικτῆς ἐκείνης καταστάσεως ἐκυριεύθησαν ἡ Χίος καὶ ἡ Μυτιλήνη, ἐπανεστάτησαν ἡ Κύπρος καὶ ἡ Κρήτη, ὥρμησαν δὲ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως αἱ ἀγέλαι τῶν βαρβάρων Σκυθῶν. Κατὰ τούτων ὁ Βασιλεὺς «πλεονάκεις μὲν ἐξώρμησεν, οὐδέποτε δὲ ἐπανήει μὴ τὸ πλεῖστον τῆς στρατιᾶς ἢ καὶ ὁμοῦ πάντας ἀποβαλῶν».

Ἄλλὰ τὸ μὲν ἐλέγχειν μόνον, λέγει ὁ Πατριάρχης, δὲν εἶναι τι μέγα, εἶναι δὲ καὶ εὐκόλον νὰ πράξῃ αὐτὸ ὁ βουλόμενος, «τὸ δὲ γνώμην χρήσιμον

¹ F. Chalandon, "Ενθ' ἀν. σ. 72 ἐξ.

² Ὑπὸ τούτων ἔννοεῖ ὁ Πατριάρχης τὸν Γυισκάρδον, ἀποθανόντα ἐν Κεφαλληνίᾳ τῇ 17 Ἰουλίου 1085.

πρὸς τὰ παρόντα διδόναι, εὐνοίας ἔργον καὶ λόγου νοῦν ἔχοντας». Ὅθεν συμβουλευεῖ, μετὰ τὸν ἔλεγχον, τὰ πρακτέα. Ὑπομνησκει τὰς ἐκδηλώσεις τῆς βοήθειας τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ζητήσαντας αὐτὴν διὰ παραδειγμάτων ἐκ τῶν Γραφῶν καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἀναγνωρίζων δὲ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς ὑποδεικνύει ὅτι καθ' ὃν χρόνον τοιαῦτα βάρη ἐπεβάλλοντο ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ὑπῆρχον πλούσιοι προνομιοῦχοι καὶ συγγενεῖς τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας πολλὰ ἔχοντες κτήματα καὶ κτίσματα καὶ πόλεις ἐντὸς πόλεως καὶ θησαυρούς. Ὁ Βασιλεὺς ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώξη τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ δώσῃ ὑπόσχεσιν πρὸς αὐτὸν ὅτι θὰ ἔχη ὡς βάσιν τῶν ἐνεργειῶν του τὴν δικαιοσύνην, θὰ καταργήσῃ πᾶσαν ἄθεσμον φορολογίαν καὶ πρᾶξιν ἄθεσμον, θὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν καταλλήλων προσώπων ἐν ταῖς δημοσίαις ὑπηρεσίαις, περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης ἐν τοῖς δικαστηρίοις, θὰ περιστείλῃ τὰς ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν γινομένης διαρπαγᾶς, θ' ἀποδώσῃ τὰ κακῶς ἀφαιρεθέντα, δὲν θὰ καταδυναστεύῃ τὸν λαόν, θὰ φροντίσῃ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἅτινα ἕξ ἴσου πρὸς τὰ πολιτικὰ ἐνόσουν, διότι καὶ οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ ἱερεῖς δὲν ἔζων καλῶς καὶ κατεπάτουν τοὺς ἱεροὺς κανόνας. Ἄλλ' αἴτιον καὶ τούτων τῶν ἀταξιῶν ἐθεώρει ὁ Πατριάρχης τὸν Βασιλέα, ὡς μὴ φροντίζοντα περὶ αὐτῶν. Προέτρεπε δὲ αὐτόν, ὅπως διορθώσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα ὅσα μὲν ἦτο δυνατόν εὐθύς ἀμέσως, ἄλλων δὲ νὰ ὑποσχεθῇ τὴν διόρθωσιν, καὶ οὕτω νὰ ζητήσῃ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. «Ταῦτα ποιητέον, ὦ βασιλεῦ, καὶ ἐγὼ πάλιν καθίσταμαι ἐγγυητής, ἐγὼ καὶ νῦν προαγορεύω εἰ καὶ μὴ ἔκ τινος θεσπίζων θεοφορήτου κατακωχῆς, ἀλλ' ἐκ βρέφους τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν ὁμιλῶν καὶ τῇ τούτων διανοίᾳ, τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων πείραν ἀκολουθοῦσαν ἔχων, νῦν δὲ καὶ ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ τοιαῦτα τὸ ἀξιόπιστον ἐγγυᾶσθαι ἔχων, φημι τοίνυν, ὡς τούτων οὕτω γενομένων παρὰ τε σοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἡμῶν, ἔσται τις μεταβολὴ κρείττων πάντως τοῖς πράγμασι, καὶ ἐλεύσονται πάλιν καιροὶ ἀναψύξεως ἀπὸ προσώπου Κυρίου ἡμῶν δὲ ἐν οἷσις ἐσμὲν μενόντων καὶ ἀμεταβλήτως ἐχόντων, γνωστὸν ἔστω σοι, Βασιλεῦ, ὡς ἐγὼ οὔτε στρατεύειν ἔτι σε συμβουλεύω, οὔτε ἄλλο τι ὑπὲρ τε σεαυτοῦ καὶ ἡμῶν ἢ ποιεῖν ἢ βούλεσθαι».

Μετὰ τοιαύτης παρηγορίας προτρέπων τὸν Βασιλέα πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων καὶ προλέγων τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ βοήθειαν ἂν ἐγίνετο ἢ διόρθωσις, ἄλλως τὴν ἀναπόφευκτον καταστροφὴν, οὐδαμῶς ἐφρόνει ὅτι ἔδει νὰ γίνωσι προσποιεῖται λιτανεῖαι πρὸς τὸν Θεὸν καὶ δεήσεις διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς συμμετοχῆς τοῦ λαοῦ, πεινῶντος καὶ ἀγανακτοῦντος, ἕνεκα τῶν φορολογικῶν καταπίεσεων, ἀλλὰ διόρθωσις πραγματικὴ τῶν κακῶς ἐχόντων. «Οἶδα μὲν, ἐπιλέγει ὁ Πατριάρχης, πολλὰ καὶ πολλοῖς λυπηρὰ λέξας τὸ δὲ αἴτιον ἢ ἀνάγκη». Θὰ ἐπεθύμει νὰ μὴ εἶχε ἀφορμὰς ὅπως αὐτὰ εἶπη, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἐζητήθη ἢ γνώμη αὐτοῦ, ἐθεώρησε καθήκον του, ὅπως ἐκθέσῃ

αὐτήν, εὐχεται δὲ ὅπως ὁ Θεὸς φωτίσῃ τὸν Βασιλέα καὶ σώσῃ καὶ αὐτὸν καὶ τὸν λαόν.

Μετὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης ἐδημοσίευσε τὴν «Συμβουλὴν πρὸς τοὺς Βασιλεῖς» ἀποτελοῦσαν μᾶλλον σύντομον τοῦ λόγου περίληψιν ἐπιδοθεῖσαν γραπτῶς πρὸς τὸν Ἀλέξιον, κοινοποιηθεῖσαν δὲ πιθανῶς πρὸς τὸν λαόν, τὸν ἐκ τῆς καταστάσεως ἀγωνιῶντα. Ὑπέμνησε πρὸς αὐτόν, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι ἔδωκε ἔνορκον καὶ γραπτὴν ὑπόσχεσιν νὰ μὴ θίξῃ τὰ ἱερὰ κειμήλια τῶν ναῶν, ἀλλ' ἐσκέπτετο καὶ πάλιν πρὸ τοῦ μεγάλου κινδύνου νὰ κατάρχη καὶ τὰ ὑπολειφθέντα. «Καὶ πάλιν περὶ τούτων σκεπτόμεθα... ἡμεῖς δὲ ἑαυτοῖς ἐγγράφως ἐπηρεασάμεθα, εἰποτέ τι πάλιν τοιοῦτον τοιμήσαιμεν, τῆς βοηθείας γυμνωθῆναι τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ πάλιν ἀγίον ζητοῦμεν κειμήλια, ἵνα τι ἐντεῦθεν βοηθηθῶμεν, ὅθεν κακῶς ἀναλώμεθα».

Προφανῶς εἶπεν ὑπ' ὄψιν ὁ Πατριάρχης τὴν «περὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν» Νεαράν τοῦ Βασιλέως Ἀλεξίου¹, δι' ἧς τὴν ἀνωτέρω παρέσχεν ὑπόσχεσιν. Καὶ πρὸ τινων ἐτῶν, ὅτε ὁ Βασιλεὺς ἤρπασε τὰ ἐκκλησιαστικά κειμήλια, ἠκούσθησαν διαμαρτυρίαι, ἃς ζωηρότερον ἐξεδήλωσεν ὁ Χαλκηδόνης Λέων, ὅστις καὶ καθηρέθη, διότι κατηγορήθη καὶ ὡς εἰκονομάχος².

Διὰ τῆς ἀνωτέρω δὲ Νεαρᾶς ὁ Βασιλεὺς καὶ ὑπεσχέθη ὁ ἴδιος νὰ μὴ ἐπαλαβῆ τοιοῦτό τι καὶ εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ τοῦτο ἀπηγόρευσεν. Ταῦτα ὑπαινισσόμενος ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης ἐρωτᾷ περαιτέρω τί ἔπρεπε λοιπὸν νὰ γίνῃ; Ἔπρεπε ν' ἀφεθῶσιν ἐλεύθεροι οἱ ἐχθροὶ εἰς τὸ καταστρεπτικόν των ἔργον; Ὁχι, λέγει ὁ Πατριάρχης, ἀλλ' ἐκφράζει τὴν πεποιθήσιν ὅτι, ἂν ἐπεκράτουν αἱ ἀρχαὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ παρὰ τοῖς χριστιανοῖς καὶ ἐχθροὺς πολλοὺς δὲν θὰ εἶχον καὶ τοὺς ἐμφανιζομένους, διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Χριστοῦ, εὐκόλως θὰ κατέστελλον. Ἀλλ' ἵκετεύσαμεν πολλάκις τὸν Θεὸν διὰ λιτανειῶν καὶ δεήσεων καὶ δὲν εἰσηκούσθημεν, θὰ ἔλεγέ τις. Ὁ Πατριάρχης ἀπαντῶν διὰ παραδειγμάτων ἐκ τῶν Γραφῶν ὑποδεικνύει ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσακουσθῶσιν αἱ δεήσεις τῶν ζώντων παρανόμως, τῶν ἀδικούντων καὶ καταπιεζόντων τοὺς ἄλλους. Ὅθεν προτρέπει πάντας εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴν.

Τοιοῦτο ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς τὸ περιεχόμενον καὶ τῆς «Συμβουλῆς πρὸς τοὺς Βασιλεῖς» τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Ἰωάννου Ὁξείτου.

¹ Dölger, Corpus der griechischen Urkunden, n. 1085. Ὁ Chalandon, Ἐνθ' ἄν. σ. 120 σημ. 1, ὑπολαμβάνει ὅτι ἡ Νεαρά χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1089, ἀλλ' ὡς παρατήρησεν ὁ Grumel, Ἐνθ' ἄν. σ. 292 τὸ «Σημείωμα» τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ περὶ τοῦ Λέοντος Χαλκηδόνης ἐκδοθὲν τῷ 1086 ἔχει ἤδη ὑπ' ὄψει τὴν εἰρημνῆν Νεαράν.

² Χαλκηδόνης Λέοντος, πρὸς τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ», Κωνσταντινουπόλεως τόμ. Κ' 1900, σ. 403, 404. Πρβλ. Chalandon, Ἐνθ' ἄν. σ. 108 ἐξ.

Ἄλλ' οὗτος μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν παρρησίας ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Ἀλέξιον καὶ τὸν λόγον. «Περὶ τῶν χαριστικαρίων»¹, δριμύτατα ἐλέγξας τὸν θεσμόν τῶν λεγομένων «χαριστικαρίων», ὅστις ἰδίως ἐπὶ τοῦ Βασιλέως ἐκείνου ἤκμαζεν².

Τὴν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ ἀνάγει ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης εἰς τὸν πολέμιον τοῦ μοναχικοῦ βίου εἰκονομάχον Βασιλέα Κωνσταντῖνον Ε΄, ὅστις παρέδιδεν εἰς λαϊκοὺς κτίσματα, ἀφιερωμένα εἰς τὸν θεὸν ὑπὸ εὐσεβῶν Βασιλέων, Ἐπισκόπων καὶ ἰδιωτῶν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὀρθοδοξίας ἀνεστάλη τὸ κακόν, ἀλλὰ βραδύτερον τοῦτο ἐπανελήφθη ὑπὸ διάφορον τύπον. Βασιλεῖς καὶ Πατριάρχαι τὰ καταλελυμένα ἢ καταλυόμενα ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐλλείψεως μερίμνης Μοναστήρια καὶ Πτωχεῖα παρεχώρουν εἰς ἄρχοντάς τινας προσωρινῶς πρὸς ἐπισκευὴν καὶ διατήρησιν αὐτῶν, «οὐ δωρεᾶς τρόπῳ καὶ ἐπὶ σωματικῶ κέρδει, ἀλλ' ἐπὶ φιλοκαλίᾳ καὶ καλλιεργείᾳ καὶ ψυχικῇ δῆθεν ὠφελείᾳ». Ἀλλὰ, σὺν τῷ χρόνῳ, οἱ μεταγενέστεροι Βασιλεῖς³ καὶ Πατριάρχαι τὴν παραχώρησιν ἐκείνην καθίστων τελείαν δωρεάν, ἐπὶ πλέον δ' ἐδωροῦντο οὐχὶ μόνον καταλυόμενα ἀλλὰ καὶ καλῶς συντηρούμενα Μοναστήρια, οἱ δ' ἐκ δωρεᾶς αὐτὰ λαμβάνοντες μετεδωροῦντο ἢ καὶ ἐπώλουν εἰς ἄλλους. Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Σισίνιος β' (996-8) εἶχε διαμαρτυρηθῆ κατὰ τοῦ κακοῦ⁴, ἀλλ' οἱ μετ' αὐτὸν ἠδιαφόρησαν, τὸ δὲ κακόν ηὔξησε, προσλαβὼν χαρακτῆρα ἀληθοῦς συμφορᾶς. Δὲν ἐχαρίζετο μόνον τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ Μοναστήριον, ἀλλὰ πάντα γενικῶς μικρά, μεγάλα, πτωχά, πλούσια, ἀνδρῶα γυναικεῖα, πλὴν ὀλίγων καὶ νεοσυστάτων καὶ τῶν εὐαριθμῆτων κοινοβίων. Ἐχαρίζοντο δὲ ταῦτα εἰς κοσμικοὺς καὶ εἰς ἀνδρόγυνα, «ἐνίοτε δὲ καὶ ἐθνικοῖς»

¹ Cotelierii, *Ecclesiae graecae monumenta*, I, 151-191. Πατρολογία Migne ἑλλ. 132, 1117-1150.

² F. Chalandon, *Essai sur le règne d'Alexis, 1er Commène*, σ. 284. Ch. Diehl, *Figures byzantines*, IIe série, σ. 76-77. L. Oeconomus, *La vie religieuse dans l'Empire byzantin au temps des Commènes et des Anges*, Paris 1918, σ. 140. 141. A. A. Vasiliiev, "Ενθ' ἄν. II, 135.

³ Δωρητήριον γράμμα τοῦ Βασιλέως Ἀλεξίου Κομνηνοῦ μοναστηριακοῦ κτήματος ἐν Κασάνδρᾳ τῆς Χαλκιδικῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀδριανὸν Κομνηνόν, ἐδημοσεύθη ὑπὸ B. Vasiliievski, ἐν «Βυζαντινοῖς Χρονικοῖς», τ. Γ', 1896, σ. 121-2.

⁴ Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ὑπὸ Γ. Α. Ράλλη καὶ Μ. Ποτλῆ, Ε. 20 ἔξ. Πρβλ. Μ. Γεδεών, *Πατριαρχικοὶ Πίνακες*, σ. 319. Ὁ Le Quien, *Oriens Christianus* II, ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς φράσεως. «Ὁ δὲ ἐν ἁγίοις Σισίνιος οὐ πρὸ πολλῶν τούτων χρόνων πατριάρχης γεγωνῶς Κωνσταντινουπόλεως» ἐγνωμάτευσεν ὅτι τὸ περὶ «χαριστικαρίων» ὑπόμνημα ἀνήκει οὐχὶ εἰς τὸν Ἰωάννην Ε' Ὁξειτην, ἀλλ' εἰς τὸν Ἰωάννην Γ' Πατριάρχην Ἀντιοχείας. Ὡς ὁμως ἤδη παρετηρήθη, Grumel, "Ενθ' ἄν. σ. 287, 8, μετὰ τὴν ἀνωτέρω φράσιν, ὁ συντάκτης τοῦ ὑπομνήματος ποιεῖται μνεῖαν διαδόχων τοῦ Σισινίου. Ἀλλὰ μὴν ὁ δευτέρως διάδοχος αὐτοῦ Εὐστάθιος ἀπέθανε τῷ 1025, ἐν φ' ὁ Ἰωάννης Γ' Ἀντιοχείας τῷ 1022. Δὲν ἦτο λοιπὸν δυνατόν ὁ Ἰωάννης Γ' νὰ ὀμιλῇ περὶ διαδόχων πολλῶν τοῦ Σισινίου.

Εἰς Ἀντιόχειαν δὲν εἶχε μεταβῆ, ὡς εἶδομεν, ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τῆς ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας του. Φαίνεται δὲ ὅτι διαμένων συνήθως ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ὁξείας, ἀνέλαβε καὶ τὴν διοίκησιν αὐτῆς ἐπὶ τινὰ χρόνον. Ἄλλ' ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ αὐτῆς καὶ πρὸς δικαιολογίαν συνέταξε «λόγον» ἢ μᾶλλον «ἀπολογίαν» περὶ φυγῆς¹. Τὴν ἀπολογίαν ταύτην, ἀνέκδοτον τῶς σωζομένην, παρατιθέμεθα περαιτέρω, ρητῶς δὲ λέγει ἐν αὐτῇ ὅτι εἶχε μετανοήσει καὶ δι' ἄλλα τινὰ σχετικὰ πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς Μονῆς καὶ διότι δὲν μετέβη ἀμέσως εἰς Ἀντιόχειαν («οὐ μετὰ τὴν χειροτονίαν εὐθὺς ὀποιδίποτε τοῦ πρὸς Ἀντιόχειαν εἰχόμεν πλοῦ»).

Τὴν ἀπολογίαν περὶ φυγῆς λέγει ἐν ἀρχῇ ὅτι διήρσεν εἰς λβ' κεφαλαία, ἀλλὰ τὸ σωζόμενον καὶ παρατιθέμενον περαιτέρω κείμενον, ὡς ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς του διαίρεσεως φαίνεται, ἀποτελεῖται ἐκ λίαν συντόμων κεφαλαίων ἢ μᾶλλον παραγράφων. Ὅτι δὲ εἶναι πλήρες καταφαίνεται ἐκ τῆς ἐν τέλει φράσεως «τέλος τοῦ παρόντος λόγου».

Δυστυχῶς δὲν εἶναι σαφῆς ἡ ἔκθεσις. Ἐν ἀρχῇ σημειοῖ, ἄλλως τε, ὁ Ἰωάννης ὅτι σκοπίμως ἀπέφυγε τὴν σαφήνειαν, καὶ «μετ' ἐπικρύψεως» ἐξεφράσθη, διότι οἱ πρὸς οὓς ἀπηυθύνετο ἐγνώριζον περὶ τίνος πρόκειται. Ἐξ ὧσων ὅμως λέγει εἶναι προφανές ὅτι μετὰ τὴν χειροτονίαν του εἶχεν ἀναλάβει τὴν διοίκησιν τῆς Μονῆς, ἀλλὰ περιελθὼν εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς μοναχοὺς, ἠναγκάσθη νύκτωρ νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Μονήν, ἣν «ληστών καταγώγιον» ὀνομάζει. Οἱ μοναχοὶ διετύπωσαν κατ' αὐτοῦ κατηγορίας τινὰς ἐνώπιον βασιλικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου, ὅπερ ἀπεφάνθη ὑπὲρ αὐτῶν. Φαίνεται ὅτι προὔκειτο καὶ περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἡγουμένου ὑπ' αὐτῶν. Ἄλλ' ἀνατρέποντες οἱ μοναχοὶ τὴν μοναστηριακὴν τάξιν ἐπέτρεπον τὴν εἰς τὸν ναὸν τῆς Μονῆς εἴσοδον καὶ γυναικῶν καὶ τὸ συμπάλλειν αὐτὰς μετ' ἀνδρῶν, κατήγγησαν τὸν κοινοβιακὸν βίον, συνεκρότουσιν σχεδὸν καθ' ἑκάστην συμβούλιον («κονσίλιον») καὶ διηροῦντο εἰς μερίδας, «ἀποσχίστας» καλοῦντες τοὺς μὴ συμφωνοῦντας μετ' αὐτῶν καὶ μὴ συνυπογράφοντας.

Ποιεῖται περαιτέρω ὁ Ἰωάννης μνεῖαν τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς Νικολάου, ὃν διεδέχθη αὐτός, καὶ ὅστις κατηγορεῖτο ὡς κενόδοξος, διότι δὲν ἐχαιρέτιζε τοὺς μοναχοὺς διὰ βαθείας ὑποκλίσεως. Παραινεῖ τοὺς μοναχοὺς ὅπως πολιτεύονται ἀξίως τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος καὶ μὴ ἀσχολῶνται περὶ τὰ κοσμικά. Ψέγει ἐν παρόδῳ τοὺς Ἐπισκόπους, οἵτινες, ποιμένες ὄντες τῶν λογικῶν προβάτων, καθίσταντο ἀγρῶν καὶ κτηνῶν καὶ ἀλόγων προβάτων ἐπίσκοποι. Παραπονεῖται δὲ κατὰ τῶν μὴ ὑποστηριζάντων αὐτὸν καὶ δηλοῖ ὅτι παρήτησεν ὀριστικῶς τὴν διοίκησιν τῆς Μονῆς.

Πρὸς τοὺς Βασιλεῖς ἀπευθυνόμενος ποιεῖται σύγκρισιν τοῦ ἰδιωτικοῦ

¹ Διεσώθη ἐν τῷ αὐτῷ Σιναιτικῷ κώδικι 482 (1117) φύλ. 296^a - 297^a, Benesevic, Ἐνθ' ἀν. σ. 280.

καὶ τοῦ «ἀρχοντικοῦ» βίου, εὐρίσκει δὲ τὸν πρῶτον μακαριώτερον. Τέλος μετὰ γενικὰς συμβουλὰς ἐπαινεῖ τὴν μητέρα τῶν Βασιλέων, τὴν Ἄνναν Δαλασσηνήν¹, ἣν καὶ προτρέπει ὅπως δεχθῆ τὸν μοναχικὸν βίον.

Εἰς τὴν Ἀντιόχειαν μετέβη ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης ἐν τέλει τοῦ 1091, ἑπτὰ ἔτη μετὰ τὴν κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Σελτζούκων Τούρκων. Πῶς ἐπετράπη ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ εἶναι ἀληθῶς ἀπορίας ἄξιον, διότι οἱ Τοῦρκοι ἠδύναντο νὰ ὑποπτεύωσι τὸν Πατριάρχην ὡς προερχόμενον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' οἱ ἐν Συρίᾳ Τούρκοι δὲν ἀπετέλουν ἑνιαῖον Κράτος, διατελοῦν εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Αυτοκρατορίαν τοῦ Βυζαντίου, εἰς οἷαν διετέλουν ἄλλα τουρκικὰ Κράτη, ἑξακολουθοῦντα τὰς πρὸς τοὺς Ἑλληνας ἐχθροπραξίας. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἐκ τῶν Τούρκων ἡγεμόνων ὁ Malik-Schah ἦτο προστάτης τῶν χριστιανῶν². Ἴσως λοιπὸν ἐθεωρήθη ἀκίνδυνος ἡ παρουσία τοῦ Ἑλληνος Πατριάρχου ἐν μέσῳ τοῦ ποιμνίου του.

Ἄλλὰ πολλὰ δεινὰ ὑπέστη παρὰ τῶν Τούρκων. Ἐν τῇ παραιτήσει αὐτοῦ ἐσημείωσεν, «ὡς γὰρ ἐγενόμην ἐν Ἀντιοχείᾳ, μυρίοις μὲν προσπελάσας κινδύνοις, μυρίους δὲ χειμῶνας καὶ κλύδωνας πειρασμῶν ἀνυποίστους διήνεγκα... διετέλεσα ἑννέα ἐφεξῆς ἑνιαυτοὺς πρὸς ἀνθρώπους πυκτεύων παντὸς θηρίου χαλεπωτέρους καὶ ἀπαύστως καταίγισι συμφορῶν ἐνθάλαττεύων καὶ μηδεμίαν, ὡς εἰπεῖν, μηδέποτε τῶν ἀπαραιτήτων δεινῶν παύλαν εὐρίσκων. Καὶ τὸ μεῖζον οὐδὲ αὐτὸς ὢν μόνος ὁ ἐν τούτοις ἑξεταζόμενος, ὃ τάχα καὶ μετριώτερον ἐδόκει εἶναι, ἀλλὰ μετὰ μυρίων καὶ ἄλλων ψυχῶν, ὧν τὴν κυβέρνησιν ἐνεπιστεύθην».

Διὰ τῶν ὀλίγων τούτων φράσεων ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης παρέσχε ζωηρὰν εἰκόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ φορικτῆς καταστάσεως ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας εὐρέθη. Οὐχ ἦττον ἠδυνήθη καλῶς νὰ ἐργασθῆ κατὰ τὴν διαρρευσασαν ἑννεατίαν, διότι περαιτέρω ἔλεγεν: «Εἰ μὲν οὖν καὶ τι κατώρθωται τὸ εὐάρεστον ἐκ τῶν πειρασμῶν ἐκείνων καὶ τῶν διωγμῶν, σὺς ὑπέμεινα, βαρυτάτων, οἶμαι, τῶν πάποτε, παρήμι τοῦτο λέγειν, ἵνα μὴ καὶ περιττολογῶν δόξω· πλὴν οὕτω μὲν ἐμὲ παντοδαπαὶ θλίψεις καὶ ἀνάγκαι εὗρησαν καὶ κίνδυνοι ἄδου καὶ παγίδες θανάτου περιέσχον με ἀνέφικτοι, ὁ δὲ πανοικτίρμων καὶ τῶν ἀπεγνωσμένων σωτὴρ οὐκ ἀνῆκεν οὐδ' ἐγκατέλιπέ με...».

Ἀυστηρῶς στερούμεθα, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἄλλων ἐνδείξεων καὶ πληροφοριῶν περὶ τῆς δράσεως τοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου ἐν Ἀντιοχείᾳ.

¹ Πρβλ. F. Chalandon, Ἐνθ' ἄν. σ. 25, ἐξ. Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἐνθ' ἄν. Δβ, σ. 32 ἐξ.

² Ἡ υπόθεσις τοῦ Grumel, Ἐνθ' ἄν. σ. 294, καθ' ἣν ὁ Ἰωάννης μεταβάς εἰς Ἀντιόχειαν ἅμα τῇ χειροτονίᾳ αὐτοῦ (1089) ἐπανάκαμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Malik-Schah δὲν ἔχει βάσιν τινά, διότι ἀναμφιβόλως ὁ Ἰωάννης πρὸ τοῦ 1091 δὲν εἶχε μεταβῆ εἰς Ἀντιόχειαν, παρέμεινε δὲ ἐκεῖ ἐπὶ ἑννεατίαν.

σημειοὶ ὁ Ἰωάννης, ὅστις πρὸς στηλίτευσιν τοῦ κακοῦ, προσάγει καὶ τύπον δωρητηρίου γράμματος. Ἐξ αὐτοῦ ἐμφαίνεται ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἢ ὁ Πατριάρχης ἐδωροῦντο ἐπ' ὄρου ζωῆς Μοναστήρια μετὰ πάντων τῶν δικαίων καὶ προνομίων αὐτῶν καὶ τῶν κτημάτων, ἀκινήτων καὶ λοιπῶν προσόδων. Ἀρχικὴ πρόφασις τῆς δωρεᾶς ταύτης ἦτο, ὡς εἶδομεν, ἡ συντήρησις τῶν Μοναστηρίων, ἀλλ' οἱ λαμβάνοντες αὐτά, «χαριστικάριοι» λεγόμενοι, πολλὰ ἐξ αὐτῶν κατέστρεφον ἢ μετεποιούν εἰς «προάστεια» ἤτοι εἰς ἐπαύλεις. Ἄλλως τε δὲν ἐδωροῦντο τὰ καταλελυμένα, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ διατηρούμενα καὶ ἀκμάζοντα, προσετίθετο δὲ εἰς τὸ δωρητήριον γράμμα ὅτι ἡ πρόσδοδος τῆς δωρουμένης Μονῆς ἀνῆκε μετὰ τὰς δι' αὐτὴν δαπάνας εἰς τὸν «χαριστικάριον». Ἄμα τῇ καταλήψει τῆς Μονῆς οὗτος συνήθως παρελάμβανεν ὑπὸ τὴν προσωπικὴν του κατοχὴν οὐ μόνον τὰ οἰκήματα καὶ κτήματα καὶ ζῶα καὶ πᾶσαν πρόσοδον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ναοὺς, ἐθεώρει δὲ ὡς δούλους τοὺς ἡγουμένους καὶ μοναχοὺς καὶ πάντα τὰ τῆς Μονῆς ὡς ιδιόκτητα καὶ ὡς ἰδίαν κληρονομίαν. Ὁ «χαριστικάριος» μόλις μετὰ πολλὰς αἰτήσεις παρεχόμενος εἰς τοὺς μοναχοὺς ἐλαχίστας προσόδους πρὸς συντήρησιν καὶ ταύτας «ὡς ἴδιον ψυχικόν», ἵνα δὲ εἰσπράττη περισσότερα ἄφινε νὰ καταρρέωσιν οἱ ναοὶ καὶ τὰ οἰκήματα τῆς Μονῆς.

Οἱ «χαριστικάριοι» καταλύοντες πάντα θεσμοὶν τῆς μοναχικῆς πολιτείας ἐνέγραφον μοναχοὺς ἄνευ τῆς κεκανονισμένης δοκιμασίας, ἐντεῦθεν δὲ κατηγορεῖτο ἡ ἐξουσία τῶν ἡγουμένων. Οἱ μοναχοὶ λαμβάνοντες τὴν συντήρησίν των παρὰ τῶν «χαριστικάριων» δὲν ὑπήκουον εἰς τοὺς ἡγουμένους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡγουμένων πολλοὶ ἠναγκάζοντο νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τοὺς «χαριστικάριους», γινόμενοι ἀπὸ ἡγουμένων «ἀγόμενοι».

Καὶ τὰ γυναικεῖα Μοναστήρια¹, ἐδωροῦντο ἐπ' ὀνόματι τῶν συζύγων τῶν ἀρχόντων, αἵτινες, ἅμα τῷ παραλαβεῖν αὐτά, οὐ μόνον πᾶσαν πρόσοδον αὐτῶν ὡς ἰδίαν ἐνεκολλοῦντο κληρονομίαν, ὀλίγα τινὰ ἢ οὐδὲν εἰς τὰς μοναζούσας παρέχουσαι, ἀλλὰ καὶ οἴκους ἔναι ἐντὸς τῆς τῶν παρθένων αὐλῆς ἀνήγειρον, αἰωνίαν τὴν κατάσχεσιν τῶν Μοναστηρίων δι' ἑαυτοὺς θεωροῦσαι. Εὐνόητον ὅποια ἄτοπα ἐντεῦθεν προήρχοντο.

Ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης ἐπετίθετο δριμύτατα κατὰ τῶν Βασιλέων καὶ τῶν Πατριαρχῶν, διότι ἠνείχοντο τὴν φρικτὴν ἐκείνην κατάστασιν καὶ ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεὸν ὅπως τερματίσῃ αὐτήν.

Ἡ ὅλη πραγματεία αὐτῆ τοῦ Πατριαρχοῦ Ἀντιοχείας, σπουδαιοτάτη ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, διαπνέεται, ὡς παρατηρήθη ἤδη, ὑπὸ «εὐγενοῦς ἀγανακτικῆσεως, ἣτις σπανίως ἀντηχεῖ ἐκ τοῦ στόματος τῶν Βυζαντινῶν»².

¹ Πολλάκις συνέβαινε νὰ γίνωνται δωρεαὶ ἀνδρῶν Μονῶν εἰς γυναῖκας, καὶ δὴ νεαρὰς, καὶ τάνάπαλιν, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, Ε' 22.

² K. Grumbacher, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου, Α' 310.

Ὡσεὶ δὲ μὴ ἦρκουν τὰ παρὰ τῶν μουσουλμάνων ἐπιδρομῶν παθήματα, ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς τῶν δραματικωτάτων γεγονότων τῆς ἀλώσεως τῆς Ἀντιοχείας ὑπὸ νέων κατακτητῶν, τῶν Σταυροφόρων (3 Ἰουνίου 1098). Οὗτοι γενόμενοι κύριοι τῆς Ἀντιοχείας ἴδρυσαν φραγκικὴν ἡγεμονίαν Ἀντιοχείας ὑπὸ τὸν Βοημοῦνδον, παραγκωνίσαντες δὲ τὸν κανονικὸν ὀρθόδοξον Πατριάρχην καθίδρυσαν λατῖνον Πατριάρχην μετὰ πολυαριθμοῦ ἀνωτέρου καὶ κατωτέρου κλήρου, καὶ ἐπὶ πλεόν ἀνέλαβον τὸν βίαιον προσηλυτισμὸν τῶν ὀρθοδόξων καὶ ἑτεροδόξων τῆς Συρίας. Τούτου ἕνεκα κατέστη ἀδύνατος ἡ παραμονὴ τοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου ἐν Ἀντιοχείᾳ. Μετὰ δύο ἔτη ἠναγκάσθη ν' ἀπομακρυνθῆ ἔξ Ἀντιοχείας, καταλιπὼν καὶ μεταξὺ τῶν ἐπείσεσθαι ξένων ἀρίστας ἐντυπώσεις, ὡς ἀνὴρ διάσημος καὶ εὐσεβής¹.

Ἐπανακάμψας εἰς Κωνσταντινούπολιν, τῇ 19^ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1100, ὑπέβαλε παραίτησιν ἀπὸ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου Ἀντιοχείας. Ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ περαιτέρω παρατιθέμενον ἀνέκδοτον ἔτι κείμενον αὐτῆς², λέγει ὅτι λόγοις ἐντραφεῖς καὶ συζητάσας πάντοτε, ἔμεινεν ἡσυχάζων ἐν τῷ ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ὁξείας κελίῳ του. Ἀλλὰ Θεοῦ παραχωρήσει ἐκλεγείς Πατριάρχης, ἐπὶ ἐννεαεταίαν ὄλην μυρίους ὑπέστη κινδύνους καὶ κλύδωνας καὶ πειρασμοὺς ἀνυποπίστους, διετέλεσε δὲ μετὰ τοῦ ποιμνίου του παλαίων πρὸς ἀνθρώπους παντὸς θηρίου χαλεπωτέρους, ὑπὸ τούτους πάντως ἐννοῶν τοὺς Σελτζουκίδας Τούρκους Μουσουλμάνους καὶ τοὺς μετ' αὐτοὺς Φράγκους κατακτητὰς τῆς Ἀντιοχείας. Παρὰ ταῦτα, λέγει, εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, ἐνισχυόμενος ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, ὅστις καὶ ἠξίωσεν αὐτὸν νὰ ἐπανίδῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ γίνῃ δεκτὸς μετὰ τιμῶν παρὰ τοῦ Βασιλέως. Ὑπέβαλε λοιπὸν τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, ἀποκαμῶν ἐκ τῶν τλαιπωριῶν, ἃς ὑπέστη καὶ τῶν ἀσθενειῶν, παρητεῖτο δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ἀρχιερωσύνης, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ πράξῃ τι τῶν τοῦ ἀξιώματος τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ τοῦ Πατριάρχου, «μῆτε οὔσης τῆς Ἀντιοχείας ἐν οἷς ἔστι νῦν, μῆτε ἀπαλλαγείσης, σὺν Θεῷ, τῶν

¹ Albert d'Aix, *Historia Hieros*. V¹, Guillaume de Tyr, *Belli sacri historia* VI, 23 καὶ ἄλλ. Πρβλ. C. Karalevskij, *Antioche ἐν Vacant-Manzenot*, *Dictionnaire de foi catholique* III, 614. Ἐν Ἀντιοχείᾳ εὐρισκόμενος διεξήγαγε συζητήσεις καὶ μετὰ τῶν ἑτεροδόξων, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Θωμᾶ, ὅστις μονοφυσίτης ὢν ἐγένετο μονοθελήτης Ἐπίσκοπος τῶν Μαρωνιτῶν ἐν Kafar Tab, σφύζεται δὲ χειρόγραφον αὐτοῦ ἐν συριακῇ γλώσσῃ, ἐν κώδ. 146 τοῦ Βατικανοῦ.

² Σφύζεται ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ὑποσημειωθέντι 282 (1117) φυλ. 295^α-295^β Σιναϊτικῷ κώδικι, *Benesovic*, "Ἐνθ' ἀν. σ. 279, μετὰ τῆς ὑποσημειώσεως: «ἐγράφη ἡ παρούσα παραίτησις διὰ χειρὸς Μελετίου μοναχοῦ τοῦ μαθητοῦ μου, ὑπεγράφη δὲ παρ' ἐμοῦ καὶ ἐσφραγίσθη τῷ ἕως τοῦ νῦν συνήθει βουλωτηρίῳ μὲν Ὀκτωβρίου ἰνδικτιῶνος Θ'. Ὁ ἁμαρτωλὸς Ἰωάννης καὶ γεγονώς εἰ καὶ ἀνα[ξίως] καὶ κατὰ πάντα ἀνά[ξιος] πατριάρχης τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας, τὰ ἀνωτέρω κατ' ἐμὴν γνώμην γεγραμμένα ἐπιβεβαιῶν τῇ οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα».

κυριαρχούντων», λέγει χαρακτηριστικῶς, ἐπιθυμῶν νὰ ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ὁξείας¹.

Ἐφησυχάζων ἐν τῇ Μονῇ συνέγραψεν Ἀσκητικά, ἀποτελούμενα ἐκ συλλογῆς πατερικῶν χωρίων καὶ παραινέσεων, σφύζεται δὲ ἡ πραγματεία ἀνέκδοτος². Ὡσαύτως ἀνέκδοτος σφύζεται περὶ θείας εὐχαριστίας πραγματεία τοῦ Ἰωάννου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: «Υπόθεσις τῶν θείων καὶ ἀχράντων Μυστηρίων τοῦ ζωοποιοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, παρὰ διαφόρων ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν διδασκάλων ἐκτεθειῖσα, συλλεγεῖσα παρὰ τοῦ μακαριωτάτου Ἰωάννου τοῦ ἁγιωτάτου Πατριάρχου Ἀντιοχείας ἐν τῇ Μονῇ, ἐν τῇ νήσῳ τῇ Ὁξείᾳ κειμένου»³. Προφανῶς ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐτέθη ὑπὸ ἀντιγραφῆος τῆς πραγματείας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου, ἡ δὲ φράσις «ἐν τῇ Μονῇ ἐν τῇ νήσῳ τῇ Ὁξείᾳ κειμένου», ὑποδηλοῖ ὡς παρετηρήθη ἤδη, ὅτι ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ ἐτελεύτησε τὸν βίον καὶ ἐτάφη ὁ Ἰωάννης.

Ἐτέραν πραγματείαν συνέταξεν οὗτος τὴν περὶ νηστείας, σφζομένην ὡσαύτως ἀνέκδοτον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Σὺν Θεῷ λόγος περὶ νηστείας τῶν τριῶν τεσσαρακοστῶν καὶ ὄλων τῶν τετραδοπαρασκευῶν ὄλου τοῦ ἐνιαυτοῦ, συλλεγείς ἀπὸ διαφόρων βιβλίων καὶ ἐκτεθείς παρὰ τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου»⁴.

Ἡ πραγματεία αὕτη ἀποδίδεται ἐν τινι κώδικι καὶ εἰς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Νικόλαον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Λόγος συγγραφείς πρὸς ἕνα Θεόφιλον παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κυροῦ Νικολάου περὶ τῶν τριῶν τεσσαρακοστῶν καὶ τῶν ὄλων τετραδοπαρασκευῶν τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ, συλλεγείς ἀπὸ διαφόρων θειογράφων βιβλίων καὶ συντεθείς»⁵.

¹ Ἐν τινι καταλόγῳ τῶν πατριαρχῶν Ἀντιοχείας, συνταχθέντι ὑπὸ Μιχαὴλ Μπρέκ, P. O u s p e n s k i j, Χριστιανικὴ Ἀνατολή· Συρία. Κατάλογος τῶν Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας, Ρωσ. ἐν Κιέβῳ 1875, σ. 80 λέγεται ὅτι ὁ Ἰωάννης Ὁξειίτης ἐποίμανε καλῶς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐπὶ 47 ἔτη. Ὁ Πορφύριος Οὐσπένσκις ὑπέλαβεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πληροφορίας ταύτης, ὅτι ὁ Ἰωάννης, μετὰ τὸν Πατριάρχην Πέτρον, ὅταν οἱ διάδοχοι αὐτοῦ Θεοδοῖος, Αἰμιλιανὸς καὶ Νικηφόρος διέμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπὸ τοῦ 1056 μέχρι τοῦ 1092 διηθύνον τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας, καθ' ὃ ἔτος, κατὰ τὸν Ἰωάννην Ζέμη—ἕτερον συντάκτην καταλόγου τῶν Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας—εἶτα δὲ καὶ ἐπὶ 7 ἔτη ἐπατριάρχησεν ἐν Ἀντιοχείᾳ. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων κατάκτησιν αὐτῆς ἀπεμακρύνθη εἰς Κωνσταντινουπόλιν ἔνθα καὶ ἀπέθανε μετὰ 47ετῆ ὑπηρεσίαν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ἀπλαῖ ὑποθέσεις ἀνεύστορικῆς τιнос βάσεως.

² Σφύζεται ἐν τῇ Βιενναίᾳ Βιβλιοθήκῃ Cod. Vindobonensis Theol. 276 (Nessel). Περὶ τῶν συγγραμμάτων καθόλου τοῦ Ἰωάννου πρβλ. L. P e t i t ἄρθρον ἐν Vacant-Manzenot, Dictionnaire de la foi catholique VIII, 751-2. G r u m e l, Ἐνθ' ἄν. σ. 286 ἔξ.

³ Σφύζεται ἐν κώδιξι τῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν κώδ. 496 καὶ Παρισίων Cod. 384. 911. 933.

⁴ Ἐν τοῖς κώδιξι Ἀθηνῶν 496 καὶ Paris. 364.

⁵ Ἐν Cod. Paris. 1133 (Πρβλ. P i t r a, Spicilegium Solesmense, IV, 481-487) Συναϊτικὸς 482 (1117) (B e n e s e v i c, Ἐνθ' ἄν. σ. 293) Coislin. 112.

Ἐπέθεσάν τινες ὅτι ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Νικόλαον νοεῖται ὁ Νικόλαος Γ΄. Γραμματικῶς (1084-1111) ἀλλ' ὡς παρεηγήθη ἥδη¹, ἡ πραγματεία περὶ νηστείας ἀντιγράφεται ἐν τοῖς πλείοσι τῶν κωδίκων μετὰ τὴν πραγματείαν τοῦ Ἰωάννου Ε΄. Ὁξείτου περὶ Ἐὐχαριστίας καὶ φέρει τὸ ὄνομα αὐτοῦ, πρόδηλον δὲ ὅτι ἡ παρεμβολὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ Νικολάου ὀφείλεται εἰς ἀντιγραφέα.

Ἡ περὶ νηστείας πραγματεία κατὰ τὴν σύνθεσιν αὐτῆς ὁμοιάζει πρὸς τὰς ἄλλας πραγματείας τοῦ Ἰωάννου. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι περὶ τὴν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἐποχὴν διεξήγοντο συζητήσεις ἐν Συρίᾳ περὶ τῆς πρὸ τῆς εορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου νηστείας. Ὁ Νίκων μοναχὸς τοῦ Μέλανος Ὁρους ἐπληροφόρησεν ὅτι ἡ νηστεία αὕτη ἐτηρεῖτο ἐκ παραδόσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀντιοχείας καὶ ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης ἐκύρωσε γραπτῶς τὰ περὶ αὐτῆς παραδοθέντα ὑπὸ τῶν προκατόχων αὐτοῦ Πέτρου καὶ Θεοδοσίου². Ὁ δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀκμάσας Ἀναστάσιος Ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, γράψας περὶ τῆς νηστείας ταύτης, προσήγαγε τὴν αὐτὴν μαρτυρίαν, καθ' ἣν ἡ νηστεία ἐτηρεῖτο ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀντιοχείας. «Εἰσὶ δέ μοι, λέγει, καὶ κατὰ παράδοσιν διὰ ζώσης φωνῆς, οὐχ ἤττον τούτων (=τῶν ἐκ τῶν κανονικῶν διατάξεων μαρτυριῶν) κατὰ πολὺ. Ὁ γὰρ Πατριάρχης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει κύρις Πέτρος, αὐτὸς ταῦτα ἐφύλαττε καὶ τοῖς λοιποῖς παρεδίδου· ὁμοίως καὶ ὁ κύρις Θεοδόσιος· πρὸς δὲ καὶ ὁ νυνὶ Πατριάρχης κύρις Ἰωάννης καὶ ἀγιώτατος πᾶσι παρέδωκε ταύτην, ἐγγράφως ἔχων τὰς μαρτυρίας. Καὶ οὗτοι δὲ πάντες τὸν τοῦ κορυφαίου θρόνον ἐπέχοντες οὐκ ἄφ' ἑαυτῶν ὀρμώμενον ταύτην ἐφύλαττον, ἀλλὰ τοῖς πρὸ αὐτῶν πᾶσιν ἐπόμμενοι...»³.

Ἐκ τῆς πολυτίμου ταύτης πληροφορίας μανθάνομεν ὅτι ἡ νηστεία ἢ πρὸ τῆς εορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐτηρεῖτο ἐξ ἀρχαίας παραδόσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀντιοχείας, ρητῶς δ' ἐν τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Ἀναστασίου Καισαρείας μνημονεύονται οἱ Πατριάρχαι Ἀντιοχείας Πέτρος, Θεοδόσιος καὶ ὁ Ἰωάννης, ζῶν ἔτι καθ' ὃν χρόνον ἔγραφεν ὁ Ἀναστάσιος Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, πρόκειται δὲ περὶ τοῦ Ἰωάννου Ε΄ Ὁξείτου, οὐχὶ δὲ ἑτέρου τινὸς Ἰωάννου⁴.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἀνωτέρω πραγματεία τοῦ Ἰωάννου περὶ νηστείας οὐδεμίαν ποιεῖται μνεῖαν τῆς νηστείας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου⁵, ἀλλὰ

¹ Grumel, "Ενθ" ἀν. σ. 289, 290.

² Mai, *Scriptorum Vet. Nova Collectio*, IV. 162.

³ Πατρ. Μigne ἑλλ. 127, 524. Κατὰ πληροφορίας τοῦ Νίκωνος μοναχοῦ τοῦ Μέλανος Ὁρους, ἡ Ἐκκλησία Ἀντιοχείας ἐώρταζε μόνον ἐπὶ μίαν ἡμέραν τὴν εορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως καὶ κατ' αὐτὴν μόνον διέκοπτε τὴν νηστείαν, ἐνῶ ἀλλαχού ἐωρτάζετο ἐπὶ τέσσαρας ἢ ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας, Πατρ. Μigne ἑλλ. 127, 528, 529.

⁴ Grumel, "Ενθ" ἀν. σ. 289. 90.

⁵ Ἡ περὶ τοῦ ἀντιθέτου πληροφορία τοῦ L. Petit ἐν *Dict. de Theologie cathol.* VII, 751. 2, προῆλθε πάντως ἐκ λάθους.

τοῦτο δὲν δύναται νὰ θέσῃ ὑπὸ ἀμφιβολίαν τὸ γεγονός τῆς συγγραφῆς τῆς πραγματείας ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου. Συνέγραψεν αὐτὴν οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶτα δὲ εἰς Ἀντιόχειαν μεταβάς καὶ εὐρεθεὶς ἐν μέσῳ τῶν εἰρημένων ἀμφισβητήσεων ἐξέδωκε διάταξιν περὶ τῆς τηρήσεως τῆς νηστείας τῆς πρὸ τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως.

Εἰς τὸν Ἰωάννην ἀποδίδεται καὶ τις βιογραφία τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, ἀλλὰ δὲν φαίνεται αὕτη γνήσιον αὐτοῦ ἔργον¹. Εἰς αὐτὸν ἀνήκει ὁ περὶ ἀζύμων λόγος φέρων τὴν ἐπιγραφὴν «Ἰωάννου Πατριάρχου λόγος περὶ τῶν ἀζύμων πρὸς τὸν Ἀδριανουπόλιτην»². Δὲν εἶναι γνωστὸν περὶ τίνας Ἀδριανουπόλιτου πρόκειται, ἀλλὰ τοῦτον χαρακτηρίζει ὁ Ἰωάννης ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ ὡς «σοφώτατον»³. Πρὸς τοῦτον ὑπομιμνήσκει τὴν πρεσβείαν, ἣν ἐποιήσατο ὁ Ἰωάννης ὑπὲρ τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνώσεως, ὁ δὲ Βασιλεὺς Ἀλέξιος «σὺν τῷ πάντῃ ἀρίστῳ καὶ τῷ πρώτῳ τῶν ἀδελφῶν» (τῷ Πατριάρχῳ Κωνσταντινουπόλεως⁴); ἄσμενοι ἐδέχθησαν καὶ πολλὴν ἐπεδειξάντο σπουδὴν ὑπὲρ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν πρεσβευθέντων. Τὴν προσπάθειαν ἐκείνην τοῦ Ἰωάννου ὑπεστήριξεν ὁ Ἀδριανουπόλιτης. Ἔνεκα λοιπὸν τῆς ἀρξαμένης ζωηρᾶς κινήσεως ὑπὲρ τοῦ ζητήματος τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης σκόπιμον ἐθεώρησε νὰ συντάξῃ τὸν περὶ τῶν ἀζύμων λόγον καὶ χάριν ἀσκήσεως καὶ χάριν τῆς διεξαχθησομένης μετὰ τῶν Λατίνων συζητήσεως. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς συντάξεως τοῦ λόγου περὶ ἀζύμων, ἔσωτερικοὶ δ' ἐξ αὐτοῦ λόγοι πείθουσιν ὅτι συντάκτης

¹ Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ὁ ἁγ. Ἰωάννης Δαμασκηνός «Νέα Σιών» ΚΣΤ'. 1931, σ. 390. Ὁ Ἀντιοχείας Ἀθανάσιος Δαββᾶς (1685-94, 1720-24) ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ συγγραφῇ ἱστορίᾳ τῶν Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας (Ἐδημοσιεύθη τὸ ἑλληνικὸν κείμενον μετὰ ρουμανικῆς μεταφράσεως ἐν τῷ περιοδ. τοῦ Βουκουρεστίου «Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας» XLIX, 1931, σ. 143) ἐσημείωσε. «Μετὰ ταῦτα ἐγένετο (Πατριάρχης Ἀντιοχείας) Ἰωάννης, ὅστις συνεγράψατο τὸν βίον τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, δι' ὑπαγορεύσεως τοῦ ἱερομονάχου Μιχαήλ· ὅτε ὁ υἱὸς τοῦ Κουταλμοῦσι ἐπερίλαβε τὴν Ἀντιόχειαν ἐν ἔτει ἑξακισχιλιοστῷ πεντακοσιοστῷ ἐβδόμηκοστῷ καὶ τρίτῳ· ποιμένας δὲ τὸ ποιμνίον του καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καλῶς ἔτη τεσσαράκοντα ἑπτὰ, ἐκοιμήθη». Κατὰ τὴν πληροφορίαν ταύτην, ἥτις δὲν φαίνεται ἀκριβής, ἡ βιογραφία τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Δ'. Ὅστις ὁμως δὲν ἦτο Πατριάρχης ἐν ἔτει 1064 οὐδ' ἐπατριάρχησε 47 ἔτη, πρβλ. τὰς παρατηρήσεις τοῦ D. Fecioru, Viata sfântului Joan Damaschin, Bucuresti 1935, σ. 21, σημ. 1.

² Ἀνδρονίκου Δημητράκοπούλου, Ὁρθόδοξος Ἑλλάς, σ. 10. B. Leib, Deux inedita byzantins sur les azymes au debut du XII siècle. Orientalia Christiana II, 3. Roma 1924, σ. 112-131.

³ Ἐν τισὶ κώδιξιν, ἀντὶ τῆς ἐπιγραφῆς «πρὸς τὸν Ἀδριανουπόλιτην», κεῖται «π ρ ὁ ς τὸν Ἀδριανουπόλεως», ἀλλ', ὡς παρατηρήθη ἤδη, εἶναι προφανές ἐκ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τοῦ λόγου ὅτι ὁ συντάκτης αὐτοῦ ἀπευθύνεται πρὸς λαϊκὸν οὐχὶ δὲ πρὸς Ἀρχιερεῖα.

⁴ Leib, Ἐνθ' ἄν. σ. 60 σημ. 7.

αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Ἀντιοχείας Ἰωάννης Ε΄ Ὁξείτης καὶ οὐχὶ ὁ μετ' αὐτὸν Πατριάρχης Ἰωάννης Σ΄ Ἀπλουχέρης¹. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι μετὰ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει συμβάντα κατὰ τὸ ἔτος 1054 ζωηρῶς συνεζητεῖτο τὸ ζήτημα τῶν ἀζύμων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων, ὁ δὲ Ἀλέξιος Κομνηνός, ἀπαγορεύσας τοῖς Λατίνοις, ἵνα τελῶσι τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας δι' ἀζύμων, προὐκάλεσε τὴν ὀργὴν τοῦ Πάπα Ρώμης Οὐρβανοῦ β΄ (1088 - 1089).

Ἀποστείλας οὗτος εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἡγούμενον τῆς παρὰ τὴν Ρώμην Μονῆς Κρυπτοφέρρης Νικόλαον, ἤξιώσεν, ὅπως ἀρθῆ ἡ ἀπαγόρευσις. Ὁ Βασιλεὺς διὰ τοῦ αὐτοῦ ἡγουμένου προσεκάλεσε τὸν Πάπαν ὅπως μεταβῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μετὰσχῆ τῆς Συνόδου, ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Καὶ ἐδέχθη μὲν ὁ Οὐρβανός, ἀλλὰ δὲ ἠδυνήθη νὰ μεταβῆ². Ἐχων δὲ ἀνάγκην τῆς βοήθειας τῶν δυτικῶν ὁ Ἀλέξιος κατὰ τῶν Πετσενέγων καὶ ἑλίσις νὰ λάβῃ παρ' αὐτῶν βοήθειαν, ἀπέστειλεν Ἑλληνας ἀντιπροσώπους εἰς τὴν ἐν ἐν Πιατσέντῃ τῷ 1095 συνελθούσαν Σύνοδον, ἀλλ' οὐδὲν ἐπετεύχθη. Ἡ ἐν Βάρι τῆς Ἰταλίας Σύνοδος τοῦ 1098 κατεδίκασεν ὡς αἱρετικούς τοὺς μὴ παραδεχομένους τὸ filioque³, ἐπηκολούθησε δὲ ἡ Ἀ΄ Σταυροφορία, ἣτις ἔτι μᾶλλον ἀδύνατον κατέστησε τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Οὐχ ἦττον ὁ Πάπας Πασχάλιος β΄ (1099 - 1118) διεπραγματεύθη τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως, προσεκάλεσε δὲ τὸν Ἀλέξιον νὰ μεταβῆ, εἰς Ρώμην κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1112, ἀλλ' ἀσθενήσας ὁ Ἀλέξιος δὲν μετέβη⁴. Ὄθεν ὁ Πάπας ἀπεφάσισε ν' ἀποστείλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρεσβείαν πρὸς διαπραγματέυσιν τοῦ ζητήματος τῆς ἐνώσεως. Τότε φαίνεται ὅτι ὁ Ἀντιοχείας Ἰωάννης Ὁξείτης συνέγραψε τὸν περὶ ἀζύμων λόγον.

Τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ ὁ Πατριάρχης ἀρύεται α΄) ἐκ τῆς ἐγκεκριμένης ἐγγράφου διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας β΄) ἐκ τῆς ἀγράφου παραδόσεως καὶ συνηθείας καὶ γ΄) ἐκ θεολογικῶν λόγων καὶ ἀναλογιῶν. Ἀποδεικνύων δὲ ὅτι ὁ Κύριος κατὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ Μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας μετεχειρίσθη «ἄρτον» καὶ οὐχὶ «ἄζυμον» καὶ παρέχων τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἄρτου» (ἐκ τοῦ αἵρεσθαι = προσφέρεισθαι εἰς τροφήν, τῆς ἐπάρεσεως = ἐπὶ τὰ ἄνω ὑψώσεως, τοῦ ἀρτίου = πλήρους τροφῆς) λέγει ὅτι τὰ ἄζυμα μετεχειρίζοντο οἱ Ἰουδαῖοι δι' ἱστορικούς λόγους, μεθ' ὧν συνδέουσι τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα. Οἱ Λαῖνοι μετεχειρίζοντες τὰ ἄζυμα, τηροῦντες δὲ καὶ τὴν νηστειάν τοῦ Σαββάτου, Ἰουδαῖζουσιν ἀλλὰ διατὶ δὲν προσθέτουσι καὶ τὴν τήρησιν τῆς περιτομῆς καὶ τὰς διατάξεις τὰς Ἰουδαϊκὰς περὶ τὴν τέλει τοῦ Πάσχα; Ἀναιρῶν τὸ ἐπιχείρημα τῶν Λατίνων ὁ Ἰωάννης, ὅτι ὁ Κύριος κατὰ τὸν Μυστικὸν Δείπνον ἔφαγε τὸ Νομικὸν Πάσχα, ἐπομένως μετεχειρίσθη

¹ Πρβλ. Leib, "Ενθ' ἄν. σ. 60, 200, 201. Grumel, "Ενθ' ἄν. σ. 297 - 8.

² Norden, "Ενθ' ἄν. σ. 46 - 7.

³ Chalandon, "Ενθ' ἄν. σ. 259.

⁴ Αὐτόθι, σ. 261.

ἄζυμα, ἀποδεικνύει ὅτι κατὰ τὴν ἐσπέραν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου δὲν ἦσαν ἔτοιμα τὰ ἄζυμα, διότι ἐτελέσθη οὗτος πρὸ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα. Πρὸς τοῦτο ἐξετάζει ὁ Ἰωάννης τὰ σχετικά χωρία τῶν Εὐαγγελίων καὶ ἀναιρεῖ τὸ ἐπιχείρημα τῶν Λατίνων, καθ' ὃ ὁ Κύριος κατὰ τὴν ἐσπέραν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καθορίσας τὸ Μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας μετεχειρίσθη ἄζυμα. Ἐπίσης ἀναιρεῖ περαιτέρω διὰ τῶν θεολογικῶν λόγων καὶ ἀναλογιῶν τὸ ἐπιχείρημα τῶν Λατίνων ὅτι τὸ ἄζυμον εἶναι σύμβολον τῆς καθαρότητος, διότι τὰ σύμβολα οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσι πρὸς τὸ ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ προσφερόμενον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου. Προκειμένου δὲ λόγου περὶ τῆς παραδόσεως καὶ τῆς συνηθείας ὁ Ἰωάννης ἀποδεικνύει, ὅτι οἱ Ἰταλοί, ἐπιστραφέντες ἐκ τοῦ ἐθνισμοῦ, οὐχὶ δ' ἐκ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ εἰς τὸν Χριστιανισμόν, δὲν παρέλαβον παρὰ τῶν Ἀποστόλων τὰ ἄζυμα, ἀν δὲ ταῦτα παρελάμβανον, διὰ τί νὰ μὴ παραλάβωσι καὶ τὴν περιτομήν; καὶ διατί οἱ Ἀπόστολοι μόνους τοῖς ἐν Ρώμῃ οὐχὶ δὲ καὶ ἐν Κορίνθῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἐπέτρεψαν ἄζυμα; Ἀντιθέτως ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτῶν διδάσκουσι τοὺς πιστούς, ἵνα τελῶσι τὴν θείαν Εὐχαριστίαν δι' ἄρτου οὐχὶ δὲ δι' ἄζυμου. Ἐν τέλει ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης περιγράφει τὴν παρὰ Λατίνοις τέλεσιν τῆς θείας Εὐχαριστίας, εἰς ἣν παρευρέθη, ἐν Ἀντιοχείᾳ προφανῶς, καὶ ὑποδεικνύει τὴν ἐπελθοῦσαν διαστροφὴν, «εἶδον γάρ, λέγει, θυσίαν ἄθυτον καὶ ἀκοινωνήτον κοινωνίαν. Ἀνυψῶν τοίνυν αὐτὸ (= τὸ ἄζυμον) πρῶτον ὁ ἱερεὺς, εἶτα οὕτως ὡς ἔχει καθήσιν εἰς τὸ στόμα καὶ κατασπῶν ἀσπάζεται τοὺς λοιπούς, ὅσοι τοῖς μεταλήψεως χάριν προσίασιν. Ἐστυγναζον μὲν ἐπὶ τῇ πλάνῃ (τῶν) ἀνδρῶν, ὅτε τοῦτο ἐώρων ἐγὼ· μεταξύ δέ μοι καὶ μειδιάσαι ἐπῆλθε καὶ πρὸς τινα πλησίον ἐστῶτα, «μήποτε, ἔφην, ἐκ τούτων τὸ παρ' ἡμῖν δημῶδες ἔσχε τὴν ἀφορμήν, ὅταν γὰρ δύο τρισὶ βραχὺ τι τῶν ἐδωδῶμων παράσχωμεν οὐκ ἐμφαγεῖν τῷ ἐνὶ κελεύομεν καὶ τοὺς ἑτέρους φιλήσαι;»

Τοιοῦτο ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς τὸ περιεχόμενον καὶ τοῦ περὶ ἄζυμων λόγου τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας. Ὑποβάλλων αὐτὸν εἰς τὸν Ἀδριανουπόλιν, παρεκάλει ὅπως ἐξετάσῃ αὐτὸν καὶ ἡ ἐγκρίνη ὡς ἔχει ἡ διορθῶσι αὐτόν, μεταποιῶν καὶ μεθαρμοζών ἐπὶ τὸ κάλλιον, χάριν τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν προωρίσθη ὁ λόγος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων συνάγεται ὅτι ὁ λόγος συνετάχθη, ὡς εἶπομεν, περὶ τὸ 1112, ὅτε ἔμελλε νὰ συζητηθῇ τὸ ζήτημα περὶ τῶν ἄζυμων μεταξύ τῶν ὀρθοδόξων καὶ τῶν Λατίνων ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἀξιοσημείωτον δὲ ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης καὶ μετὰ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει συμβάντα κατὰ τὸ ἔτος 1054, ἐπίστευεν ὡς δυνατὴν τὴν συμφωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀν οἱ Λατίνοι ἐδέχοντο νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν περὶ ἄζυμων ἐσφαλμένην διδασκαλίαν¹.

¹ Ἄλλων διαφορῶν μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ 1113 νέα πρεσβεία ἐκ μέρους τοῦ Πάπα Ρώμης ἀφίκετο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μεδιολάνων Πέτρου Χρυσολάνου. Οὗτος, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου Θ' Ἱερομνήμονος (1111-1134), τῆς Συνόδου καὶ τῆς συγκλήτου ἐξέθηκε τὴν διδασκαλίαν τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας περὶ τοῦ filioque καὶ τῶν ἀζύμων. Ἐκ μέρους τῶν ὀρθοδόξων ἀντεπεξῆλθον ὁ Ἰωάννης Ε' Ὁξείτης, πρῶην Πατριάρχης Ἀντιοχείας, ὁ Θεόδωρος Σμύρνης κουροπαλάτης καὶ ἕπατος τῶν φιλοσόφων, Νικήτας Σεΐδης, ὁ ποιητῆς Θεόδωρος Πρόδρομος, ὁ Εὐθύμιος Ζυγαβηνός, οἱ λόγιοι μοναχοὶ Ζωναρᾶς καὶ Ἰωάννης Φουρνῆς, ὁ Νικαίας Εὐστράτιος καὶ ὁ ἴδιος ὁ Βασιλεὺς. Ὁ Λατῖνος ἀντιπρόσωπος ἐπανῆλθεν εἰς Ἰταλίαν ἄνευ ἀποτελέσματος.¹

Μετὰ τ' ἀνωτέρω γεγονότα δὲν μνημονεύεται ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης Ε' Ὁξείτης, ἐκ τούτου δὲ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἐν ἔτει 1113 ἐτελεύτησε τὸν βίον.

Α'.

Τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ ἐν τῇ Ὁξείᾳ, ἐν τῇ νήσῳ, παραίτησις τοῦ αὐτοῦ τοῦ θρόνου. Ἐχει δὲ οὕτως.

Ὡσπερ τῶν στρατιωτῶν οἱ γηράσαντες ἢ καὶ ἄλλως ἐκ πληγῶν τυχόν καὶ τραυμάτων ἐν τῷ πολέμῳ ἢ ἐξ ἑτέρου οἰουδήποτε ἀσθενήσαντες πάθους
 5 καὶ ἀνεύρηστοι λοιπὸν πρὸς τοὺς ἀγῶνας γινόμενοι, οὐτ' ἂν αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἐκβιάζοντο οὔτε ὑφ' ἑτέρων δικαίως ἀναγκάζοντο ὅπλα τε αἶρειν καὶ χωρεῖν πρὸς παράταξιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν νόμων αὐτῶν καὶ ὑπὸ τῶν τοιούτων τοιούτοις ἐπιστατοῦνται, πάσης τοῦ λοιποῦ τῆς στρατιώταις προσηκούσης ἀπολύονται λειτουργίας, τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον καὶ εἴ τις εἰς τὴν κατὰ
 10 Χριστὸν στρατολογίαν ἀπογραψάμενος καὶ πνευματικὴν ἀποδεξάμενος λειτουργίαν, εἴτε ἀρχικὴν τινα εἴτε καὶ τῶν ὑπ' ἀρχὴν τεταγμένων, εἴτα ἢ γήρᾳ τρυχωθεὶς ἢ νόσοις βαρεῖαις ἢ δεινοῖς καὶ συμπτώμασι περιπεσὼν ἑτέροις, οἷα πολλὰ ὁ τῶν ἀνθρώπων φέρει βίος, οὐκέτι διαφέρειν δύναται τοὺς ἀνα χεῖρα καμάτους, συγγνώμης ἂν εἴη, μᾶλλον δὲ δῆπου καὶ ἐπαίνου ἄξιος καὶ
 15 οὐδὲ τοῖς ἁγίοις κανόσι προσκρούει τὸ ἀποκείμενον αὐτῷ τῆς λειτουργίας ἀποτιθέμενος βάρος καὶ ἑτέρῳ ταύτην παραχωρῶν, ὑφ' οὗ μᾶλλον ἂν καὶ κατὰ λόγον διευθετεῖτο. Τότε δ' ἀνάξια πράττει καὶ μώμου καὶ κατακρίσεως, ὅταν, ἐκτελεῖν καθὰ χρῆ μὴ δυνάμενος τὰ ὀφειλόμενα, τηλικούτῳ πράγματι τῷ δυναμένῳ ἐκστῆναι μὴ βούλοιο, ἀλλ' ἀπρίξ αὐτοῦ ἔχοιτο ἢ διὰ δόξαν
 20 ἀνθρωπίνην ἢ διὰ κέρδος, μᾶλλον δὲ βλάβην ἑαυτοῦ καὶ ἑτέρων ἴσως πολλῶν.

¹ L. Allatii, De ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua consensione, Coloniae Agrippinae 1648, σ. 626. Chalandon, Ἐνθ' ἀν. σ. 263. Leib, Ἐνθ' ἀν. σ. 19.

Πρὸς τί δέ μοι ταῦτα πεπροοιμίασται, προῖων ὁ λόγος δηλώσει. Ἐγὼ
 λόγοις ἐντραφεῖς καὶ συζήσας αἰεὶ καὶ μηδὲν πλέον τούτων τε καὶ τοῦ ἐν ᾧ
 λόγοις ἐσχόλαζον κελλίον εἰδώς, εἶτα οὐκ οἶδά πως, τῇ Θεοῦ παραχωρήσει,
 πατριαρχικῆς ἀξίας ἐπιβάς καὶ τοὺς οἵακας τῆς κατὰ τὴν μεγάλην Ἀντιόχειαν
 ἐκκλησίας ἐγχειρισθεὶς ἐν ἡμέραις, πολλαῖς γεμούσαις δυσκολίαις, ἤλπισα ἐπὶ 5
 τὸν λέγοντα τοῖς εἰς τοιαύτας πεμπομένοις διακονίας «Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω
 ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων»¹ καὶ πολλὰ μὲν παθεῖν καὶ θλιβῆναι
 προαγορεύσαντα ἐν τῷ κόσμῳ, θαρρεῖν δὲ κελεύσαντα ὡς αὐτοῦ τὸν κόσμον
 νικήσαντος². Καὶ οὐ διήμαρτόν τε τῆς ἐλπίδος· ὡς γὰρ ἐγενόμην ἐν Ἀντιο-
 χείᾳ μυρίοις μὲν προσπελάσας κινδύνοις, μυρίους δὲ χειμῶνας καὶ κλύδωνας 10
 πειρασμῶν ἀνυποίστους διήνεγκα, ὅψ' ὦν περ ἂν εἴποιμι ποσάκις περιετρά-
 πην, ποσάκις δὲ ἤδη σχεδὸν καὶ κατεπόθην. Περιετριμήσω τὰ ναυάγια ὅσα τε
 καὶ οἶα ὑπέστην; εἰ γὰρ καὶ μὴ «νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα», κατὰ
 τὸν μέγαν Παῦλον³, μηδὲ κατὰ τὸν Ἰωάνν. τριταῖος ἐν γαστρὶ θαλαττίου
 θηρὸς ἐγενόμην, ἀλλὰ διετελέσα ἐννέα ἐφεξῆς ἔνιαυτούς πρὸς ἀνθρώπους 15
 πυκτεύων παντὸς θηρίου χαλεπωτέρους καὶ ἀπαύστως καταγίσι καὶ τρικυ-
 μίαις συμφορῶν ἐνθαλαττεύων καὶ μηδεμίαν, ὡς εἰπεῖν, μηδέποτε τῶν ἀπα-
 ραιτήτων δεινῶν παῦλαν εὗρισκων. Καὶ τὸ μείζον οὐδὲ αὐτὸς ὦν μόνος ὁ ἐν
 τούτοις ἔξεταζόμενος, ὃ τάχα καὶ μετριώτερόν περ ἐδόκει εἶναι, ἀλλὰ μετὰ
 μυρίων καὶ ἄλλων ψυχῶν, ὧν τὴν κυβέρνησιν ἐνεπιστεύθην. 20

Εἰ μὲν οὖν καὶ τι κατώρθωται τὸ εὐάρεστον ἐκ τῶν πειρασμῶν ἐκείνων
 καὶ τῶν διωγμῶν, οὓς ὑπέμεινα, βαρυτάτων οἶμαι τῶν πώποτε, παρήμι
 τοῦτο λέγειν, ἵνα μὴ καὶ περιτολογῶν δόξω. Πλὴν οὕτω μὲν ἐμὲ παντοδα-
 παὶ θλίψεις καὶ ἀνάγκαι εὗρησαν καὶ κίνδυνοι Ἰδοῦ καὶ παγίδες θανάτου
 περιέσχον με ἀνέφικτοι, ὃ δὲ πανοικτίρμων καὶ τῶν ἀπεγνωσμένων σωτὴρ 25
 οὐκ ἀνῆκεν οὐδὲ ἐγκατέλιπέ με, ἀλλ' ἐν μέσοις τοῖς δεινοῖς αἰεὶ παρίστατο
 χεῖρα ὀρέγων καὶ ἐνισχύων μου τὴν ἀσθένειαν καὶ μὴ ἔων εἰς τὸ παντελὲς
 καταπεσόντα με ἀπολέσθαι καὶ ὕστερον ἐκ πάντων παραδόξως ἐρρύσατο καὶ
 σὺν τοῖς πειρασμοῖς πεποίηκε καὶ τὴν ἔκβασιν. Ἴνα γὰρ πάλιν κατὰ τὸν
 μακάριον εἴπω Δαβὶδ, ὅσας ἔδειξέ μοι θλίψεις πολλὰς καὶ κακὰς καὶ ἐπι- 30
 στρέψας ἐξωοποίησέ με καὶ ἐκ τῶν ἀβύσσων τῆς γῆς πάλιν ἀνήνεγκέ με⁴
 καὶ ὡς εἷς τινα λιμένα ἀναψύξεως τὴν θεοφύλακτον ταύτην καὶ βασιλίδα
 τῶν πόλεων ἀποκατέστησε, παρὰ προσδοκίαν.

Εὐχαριστῶ μὲν οὖν τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι, πάντων ἕνεκεν, ὧν τε ἔπαθον
 καὶ εἶδον ἐν τοσούτοις ἔτεσι καὶ ὧν αἰεὶ ἔτυχον ἀντιλήψεών τε καὶ παρακλή- 35

¹ Ματθ. 10,16.

² Ἰωάν. 16,23.

³ Β'. Κορ. 11,25.

⁴ Ψαλμ. 70, 20, 21.

σεων. Εὐχαριστῶ δὲ καὶ τῷ κραταιῷ καὶ ἀγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ μετὰ πάσης περιχαρείας με ὑποδεξαμένῳ καὶ πλείστην ὄσσην τιμὴν τε καὶ δεξιῶσιν εἰς τὴν ἐμὴν ἐπιδειξαμένῳ ταπεινώσιν.

Βούλομαι δὲ λοιπὸν καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἰπεῖν, ὑπὲρ οὗ τὴν παροῦσαν
 5 ἐνεστησάμην γραφὴν καὶ φανερόν ἄσασι καταστῆναι, ὅπερ ἤδη μοι κέκριται καὶ τετύπεται, μᾶλλον δὲ ὅπερ ἡ ἀνάγκη καὶ βουλευσασθαι καὶ ἐκ πλείονων ἡμερῶν κατ' ἐμαυτὸν κυρῶσαι, λοιπὸν δὲ καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν πέπεισμαι. Ὡς γὰρ ὑπὸ τῶν ἀπείρων ἐκείνων πειρασμῶν καὶ τῶν ἀφορητῶν κακώσεων τέλεον ἀποκαμῶν καὶ τὸ σῶμα ἅπαν ἐκτροχυθῆς ταῖς παντοδαπαῖς κακοπα-
 10 θείαις, ναὶ μὴν καὶ πυκναῖς ἀσθενείαις, ὑφ' ὧν καὶ αὐτῶν ἐγγὺς πολλακίς ἐγενόμην τῶν τοῦ θανάτου πιλῶν καὶ μέντοι καὶ τοὺς πόδας ἀλγῶν συνεχῶς καὶ μηκέτι πρὸς τοὺς τῆ ἀρχιερωσύνη καθήκοντας πόνους ἀντέχεσθαι οἷός τε ὧν, παραιτοῦμαι τοῦ λοιποῦ τὸν ἀρχιερατικὸν τῆς Ἀντιοχείας θρόνον, μᾶλλον δὲ οὐ τὸν θρόνον μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ καθάπαξ τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης
 15 ἀξίωμα, αὐτὸ τὸ ὄνομά τε καὶ τὸ πρᾶγμα, ὡς μήτε εἶναι με τοῦ λοιποῦ μήτε ὀνομάζεσθαι μήτε πατριάρχην, μήτε ἀρχιερέα ἢ ὅλως γοῦν ἱερέα, μήτε ἐγχειρίσαι τὸ παράπαν, ἕως ἂν ἐν τῷ βίῳ περιῶ ἀρχιερατικῷ τινι ἔργῳ καὶ λειτουργήματι μήτε οὔσης τῆς Ἀντιοχείας ἐν οἷς ἔστι νῦν, μήτε ἀπαλλαγείσης σὺν Θεῷ τῶν κυριαρχούντων αὐτῆς.

20 Εἰ δὲ ἴσως, εἰρήσθω γὰρ καὶ τοῦτο, ὃ οὐ μὴ γένηται, εἰρήσθω δὲ ὅμως, εἰ τοίνυν μετὰ ταύτην μου τὴν παραίτησιν διαπράξασθαι τι πειραθῶ τῶν τῆς πατριαρχείας μου προσηκόντων ἢ ὅλως τινὶ τῶν εἰς τὸν ἱερατικὸν τελούντων κατάλογον ἢ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ ὅπουδήποτε, τὸ μὲνπραχθισόμενον ἄκυρον ἔστω καὶ τοῖς πᾶσιν ἀδεκτον, ἐμὲ δὲ ταῖς
 25 προσηκούσαις ἐπιτιμήσεσιν ἀσυγγνώστως ὑποβάλλεσθαι, οἷς ἀναστέλλειν καὶ διορθοῦν ἐπιτέτραπται τὰ πλημμελήματα καὶ ἀτάκτως γενόμενα σὺν τῇ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων καταδίκη καὶ παρὰ τῆς σῆς ψήφου κατακεκριμένος εἶην, Κύριε Θεέ, εἰ ἀπὸ τοῦ νῦν τολμήσαιμι τι τούτων ποιῆσαι, ἃ καθάπαξ οἰκεία γνώμη καὶ προθέσει διὰ τὰς προειρημένας ἄς παραιτοῦμαι αἰτίας. Ταῖς δὲ
 30 ἀραις ἐμοὶ καὶ ἐκ Θεοῦ καὶ ἐξ ἀνθρώπων κατακρίσεσιν ἔνοχοι εἶεν καὶ ὅσοι τοιοῦτόν τι μοι τολμῶντι κοινωνήσουσιν ἐν γνώσει.

Ἐμοὶ γὰρ ἀρκετὸν τοῦ λοιποῦ τὸν ἀπράγμονα βίον καὶ ἡσύχιον ἐλο-
 μένῳ, εἰ γε βούληταί με ὁ Θεὸς ἡμέρας ἔτι τινὰς ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ παραμεῖ-
 ναι, κατ' ἐμαυτὸν ταύτας ἀπερισπάστως καὶ ἀταράχως ἀνύσαι καὶ τῆς οἰκείας
 35 φροντίξειν ψυχῆς, ἔτι τε εὐχαριστεῖν με διηνεκῶς τῷ ἐκ τοσοῦτων καὶ τηλικούτων με δεινῶν λυτρωσαμένῳ Θεῷ, εὐχεσθαι δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν βασιλέων ἡμῶν τῶν ἀγίων καὶ τοῦ κόσμου παντός, εἰ καὶ ἁμαρτωλὸς καὶ τῆς πρὸς τὸ θεῖον παρρησίας ἀνάξιός τε καὶ ἀλλότριος τυγχάνω παντάσασι.

Ἐγράφῃ ἡ παροῦσα παραίτησις διὰ χειρὸς Μελετίου ἀρχοντος τοῦ μαθη-
 40 τοῦ μου, ὑπεγράφη δὲ παρ' ἐμοῦ καὶ ἐσφραγίσθη τῷ ἕως τοῦ νῦν συνηθεία

βουλλωτηρίῳ, μηνὸς ὀκτωβρίῳ ιθ΄, ὁ ἁμαρτωλὸς Ἰωάννης καὶ γεγονώς, εἰ καὶ ἀναξίως κατὰ πάντα, πατριάρχης μεγάλης Ἀντιοχείας τὰ ἀνωτέρω κατ' ἐμὴν γνώμην γεγραμμένα ἐπιβεβαιῶ τῇ οἰκείᾳ χειρὶ ὑπογράφας.

Β΄.

Τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου εἰς τὴν σύνοδον.

Τιμιώτατοί μου δεσπόται. Ἐγὼ βλέπων τινὰ γινόμενα παρ' ἡμῖν οὐκ ἄλλως ἤλγουν μὲν καὶ πρότερον ἐσιώπων δὲ προπετείας ἐγκληθήσεσθαι ὑποπτεῦων, εἰ τῶν ἄλλων τούτοις ἐφησυχάζόντων, ὧν τινες μὲν λόγῳ, τινὲς δὲ καὶ καθέδρᾳ προέχουσιν, αὐτὸς τι λαλεῖν ἐθέλοιμι. Νυνὶ δὲ ὄρων ὅτι καὶ φανερῶς αὐτοὶ τοὺς θείους ἀθετοῦντες κανόνας, τὴν τούτων ἀθέτησιν τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ ἐγκαλοῦμεν, αἰσχύνομαι τε ὑπὲρ αὐτῶν ἡμῖν, πιστεύσατε, καὶ οὐκέτι 5 σιγᾶν δύναμαι. Σφόδρα γὰρ εὐλαβοῦμαι μὴ κακεῖνοι καὶ ἡμεῖς ἀκούσωμεν τὰ ἐν Εὐαγγελίῳ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ῥηθέντα «ὑποκριτὰ ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου»¹ καὶ παρὰ τοῦ Ἀποστόλου πάλιν «ὃ οὖν διδάσκεις ἑτέροις σεαυτῷ οὐ διδάσκεις»²; καὶ τὰ ἐξῆς. Εἰ μὲν γὰρ οἰκεῖα 15 κακὰ πρότερον ἰασάμενοι οὕτως εἰς τὴν τῶν ἑτέρων διόρθωσιν ἑαυτοὺς ἐπιδεδώκαμεν, εἶχεν ἂν ἡμῖν καλῶς τὸ ἐγχείρημα καὶ διωρθωσάμεθα ἂν, νῦν δὲ αὐτοὶ βρῦοντες ἔλκεσιν, οὐχ ὄρω πῶς ἂν ἑτέροις ἰατρεῦσαι δυνηθῶμεν. Ἐτι τοίνυν κακεῖνο σκοπῶ ὡς μόνον καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἴδια καὶ κοινῇ πρὸς ἀλλήλους τὰς τῶν Ἰταλῶν παραβάσεις αἰτιώμεθα καὶ ἄνω καὶ κάτω περιάδομεν 20 αὐτάς, τῶν οἰκειῶν δὲ οὐδεμία τις παρ' ἡμῖν ἔστι μνήμη. Εἰ δέ ποτε ἡμεῖς εἰς ταυτὸν ἐκείνοις γενοίμεθα, εἶτα οὕτως ὡς νῦν καταγινώσκομεν αὐτῶν περὶ οὗ κακεῖνοι ἀντικαλοῦσιν ἡμῖν ἅπερ εἰς θεσμούς ἱεροὺς ἐνυβρίζομεν καὶ ἔξαμαρτάνομεν. Εἰ μὴ που ἠγούμεθα ἡμᾶς μὲν ἀκριβῶς μανθάνειν τὰ ἐκείνων δύνασθαι ἐκείνοις δὲ τὰς ἀκοὰς κωφεύειν πρὸς τὰ ἡμέτερα; Καὶ μὴ 25 ἐκεῖνοι μὲν ἐγκαλοῦμενοι τὸ μέντοι ἀρνήσονται ἴσως ὧν ἁμαρτάνειν λέγονται· εἰκὸς γὰρ καὶ τὴν φήμην τὰ πολλὰ ψεύδεσθαι, ὑπὲρ δὲ ὧν ἀπολογήσονται οὐκ ἀνισχύρως τυχόν. Εἰσὶ δὲ καὶ ἅ ἐγκαλοῦμενοι φιμωθήσονται. Ἡμῖν δὲ οὔτε ἀρνητέα τὰ ἁμαρτανόμενα, πρὸδηλα γάρ, οὔτε τινός, ὡς οἶμαι πιθανῆς πρὸς τι τούτων ἀπολογίας εὐπορήσωμεν. 30

Τίνα δὲ ἔστι δι' ὧν ἐλεγχόμεθα γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, τῷ τοῦ λόγου, χωροῦντες εἰς τὴν τῶν ἱερῶν τύπων ἀθέτησιν, οὐδ' ὑμᾶς μὲν πάντως λανθάνει, λέγω δ' ὅμως διὰ βραχέων καὶ αὐτός. Αὐτίκα τοίνυν οἱ τε ἅγιοι κανόνες οἱ τε φιλευσεβεῖς νόμοι οὐδένα συγχωροῦσι τῶν ἐπισκόπων καταλιπόντα τὴν ἑαυ-

¹ Ματθ. 7, 5.

² Ρωμ. 2, 21.

τοῦ ποιμήνην καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβειν ἢ ἀλλαχοῦ πλέον ἑξαμη-
 νιαίου καιροῦ, δίχα μεγάλης ἀνάγκης, ἦν καὶ αὐτοὶ διασιζουσι, τὸν δὲ παρὰ
 τοῦτο ποιοῦντα ἀλλοτριοῦσθαι κελεύουσι τῆς τοῦ ἐπισκόπου τιμῆς τε καὶ
 ἀξίας, μηδὲ προφασίζεσθαι δυνάμενον τοὺς ἐν ταῖς θήκαις τῆς ἐκκλησίας
 5 αὐτοῦ ἔλκυσμούς, μάλιστα ὅταν καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ταύτης ἕξω ἀπολειφθεῖη,
 τῶν πατριαρχῶν, φασιν, ὀφειλόντων ἀναγκάζειν αὐτοὺς προσμένειν ταῖς
 οἰκείαις ἐκκλησίαις εἴτε μητροπολίται εἶνε εἴτε ἄλλως ἐπίσκοποι¹. Πάλιν
 θεσπίζουσιν ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἢ δι' ἀνάγκην ἐμποδίσασαν ἐντὸς ἑξαμη-
 νιαίου χρόνου τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι μετὰ τὴν τῶν ὄντων
 10 ἐπισκόπων ἀποβίωσιν, τοὺς δὲ ὑπεριτεμένους τὰς χειροτονίας ἐκκλησιαστικοῖς
 ὑποκείσθαι ἐπιτιμίοις². Ἔρα οὖν φυλάττονται ταῦτα παρ' ὑμῖν: Οὐδαμῶς.

Εἰ τοίνυν βούλημα τῶν κανόνων ἐστὶν πᾶσαν ἐκκλησίαν ἐπίσκοπον ἔχου-
 σαν ἔχειν καὶ οἰκονόμον ἐκ τοῦ ἰδίου τῆς ἐκκλησίας κλήρου καὶ τεθνηκότος τοῦ
 ἐπισκόπου τὸν αὐτὸν οἰκονόμον μένειν διοικοῦντα τὰ τῆς ἐκκλησίας ἄχρη τῆς
 15 τοῦ ἑτέρου ἐπισκόπου χειροτονίας³, οὔτε δεῖ μακρηγορεῖν καταλέγοντα πρὸς
 εἰδότας περὶ τε τῆς προσόδου τῆς χηρευούσης ἐκκλησίας καὶ δι' ὅσου καιροῦ
 λογοθετεῖσθαι τοῦτοις θεῖαι βούλονται διατάξεις καὶ ὅπερ παρ' αὐτοῖς τοῖς
 χειροτονηθησομένοις ἐπισκόποις τὰς προσόδους φυλάττεσθαι τῶν χηρευου-
 σῶν ἐκκλησιῶν.

20 Ταῦτα γὰρ πάντα προδήλως νῦν ἀθετεῖται καὶ ἡμεῖς σιωπῶμεν ἅπαντες
 καὶ οὐκ ἐπελάθησθε πάντες οἷα κατὰ τὰς χειροτονίας ἡμεῖς ἐγγράφως ἐπηγ-
 γειλάμεθα. Εἶτα ἀποροῦμεν πόθεν καὶ τὰ τῶν ἐκκλησιῶν κυμαίνεται καὶ
 πάντα ἁπλῶς τὰ χριστιανικὰ πράγματα κινδυνεύει.

Τί δὲ ἂν τις εἴποι περὶ τῆς συνόδου, ἦν ἅπαξ κατ' ἐνιαυτὸν θεῖοι τύποι
 25 βούλονται γίνεσθαι ἐπὶ τε διαλύσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ ἀνα-
 κρίσει τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων⁴. Ἄλλὰ γὰρ περὶ ταύτης τῆς συνόδου
 καὶ πρὸ ἡμῶν ἕτερος τοῦ ἀρχιερατικοῦ καταλόγου ζήτησιν δέδωκεν ἔγγραφον
 μαθεῖν ἀξιῶν παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀγιότητος τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἡ κανονικὴ
 αὕτη σύνοδος οὐ γίνεται παρ' ἡμῖν, ὅς γε οὐδὲ ἀνήσειν ἐφ' οἷς ἐρωτῶν
 30 μέχρῃς ἂν τὴν λύσιν λάβῃ τοῦ ἀπορήματος κἄν καὶ ὁ ἱερατικὸς ἀνὴρ μεμά-
 θηκε περὶ ὧν ἤρετο, ἀξιῶ μαθεῖν καὶ αὐτὸς ἐπίσης ἐκείνω περὶ ὧν ἀπορῶ,
 εἰ δὲ μὴ οὔτε ἐκεῖνος πάντας ἀνῆκε ζητῶν οὐδὲ γὰρ θέμις τηλικούτου ἀνδρα
 ψεύσασθαι ὑπολαβεῖν, οὔτε ἐγὼ παύσομαι ἐρωτῶν δι' ἣντινα τὴν αἰτίαν
 οὔτε ἡ κανονικὴ αὕτη γίνεται σύνοδος, οὔτε τὰ ἄλλα τηρεῖται, ἅπερ ἀπὸ τῶν
 35 εὐσεβῶν θεσπισμάτων ἐν τῷ παρόντι παρατέθηκα γραμματίῳ, ὅπερ καὶ ἀξιῶ

¹ Δ' Οἰκουμ. καν. 23.

² Δ' Οἰκουμ. καν. 25.

³ Δ' Οἰκουμ. καν. 26.

⁴ Ἀποστολ. 37. Δ'. Οἰκ. 19.

ἀναγνόντας ὑμᾶς σὺν τῷ ἁγιωτάτῳ ὑμῶν ἀρχιεπίσκοποι, περὶ ὧν ἀμφιγνοῶ ἀποκρίνασθαι μοι φιλαλήθως καὶ φιλαδέλφως.

Αἱ ἄγαι ὑμῶν εὐχαὶ χαρισθεῖσάν μοι τιμιώτατοι καὶ ἡγιασμένοι δεσπότες μου.

Γ΄.

Τοῦ αὐτοῦ περὶ φυγῆς.

5

Ἐπεὶ τῆς φυγῆς ὀλίγα ἄττα ἀπολογῆσομαι εἶναι γὰρ εἰκὸς ὑφ' ὧν ἀνακρίνεται, ἐπειδὴ εἰς οὐδὲν πρόχειρον οὕτως ἄνθρωπος ὡς εἰς ἔρευναν τῶν ἄλλοτριῶν. Καὶ περὶ μὲν τῶν οἰκείων οὕτε λέγειν οὕτε ἀκούειν ἔστιν ὅπη καταδεχόμεθα, τὰ δὲ τῶν πέλας κατὰ πᾶσαν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τὴν ὥραν ἡδέως πολυπραγμονοῦμεν καὶ μάλισθ' ὅταν τι καινότερον περὶ ὧν τινων τύχη 10 ξυνεγεθὲν κἂν μηδαμόθεν ἡμῖν διαφέρει. Ἀπολογῆσομαι δὲ ἵνα μήτε μικροψυχίαν ἡμῖν δὴ τινες ἐξ ἀγνοίας καταγινώσκωσι καὶ τουναντίον τὴν μεγαλοψυχίαν θαυμάζωσι, μᾶλλον δὲ καὶ μιμῶνται κατὰ καιροὺς οἱ βουλόμενοι. Ἡ μὲν οὖν ὑπόθεσις αὕτη ἐπὶ τούτοις ἐν δυοῖς καὶ λ' περιληφθησομένη μοι κεφαλαίως. Εἰ δέ τινα οὐ διηγηματικῶς ἀλλὰ τὸν διδασκαλικὸν διέξιμεν 15 τρόπον ἄλλον, ὄντινα τύχη, ἔστι δὲ ἅ καὶ μετ' ἐπικρύψεως φράζοιμι, οὐκ ἀπὸ τρόπου πάντα οὐδὲ ταῦτα παρ' ἀκροαταῖς νοῦν ἔχουσιν. Ἀλλὰ γὰρ ἀρκτεῖον ἐντεῦθεν, Θεὸς δὲ ἡγείσθω τοῦ λόγου.

Ὡς τις ἡττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος¹. Ὁ τῆ φιλαρχία ἀκατάσχετος, αὐτοδεσπότης πορεύεται ὅπου βούληται, κἂν ποτὲ 20 που τύχη σαγηνευθεὶς καὶ τὴν ἐλευθερίαν τινῶν ἀφαιρούμενος, διὰ μέσου τῶν κατεχόντων κατὰ τὰς ἐγγέλεις ἐξολισθήσας οἴχεται.

Τοῦ Κυρίου λέγοντος ὅτι ὁ ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς καὶ ἐν πολλῷ πιστὸς ἔστιν². Εἰ ἐγὼ τὸ ἐν χερσὶν ὀλίγον προὔδωκα ἐκῶν, τίς ἂν με ἔπειθε τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων καταθαρῆσαι, τῶν ἐμῶν λέγω καὶ οὐκ ἐμῶν. 25

Μισθωτοῦ τὸ φεύγειν, ἀλλὰ φεύγει ποτὲ καὶ ποιμῆν, ἐπειδὴ ἔστι καὶ μενόντων φεύγειν. Καὶ τὸ ἔμπαλιν ἔφυγον ἐγὼ τὸ τῶν ληστῶν καταγώγιον, τὴν μονὴν νύκτωρ λαθῶν. Τί τοῦτο· καὶ γὰρ Παῦλος ἐκ Δαμασκοῦ, καίτοι ἐμοὶ μὲν ἵππος, τῷ δὲ σαργάνῃ περὶ τὸν δρασμὸν διηκόνει. Τοῖς βουλομένοις ζημιοῦν ἡμᾶς εἰς τὸ μέρος αὐτοὶ τοῦ παντός ἐξέστημεν· κεκελεύσμεθα γὰρ 30 τῷ ἀφαιρουμένῳ τὸν χιτῶνα προσαποδύεσθαι καὶ τὸ ἱμάτιον³. Εἴ τις κατὰ Κύριον λαλεῖ καὶ μὴ πείθει τῷ λόγῳ ὑποδείγματι τῷ καθ' ἑαυτὸν πρὸς τὸ

¹ Γαλ. 4, 8.

² Λουκ. 16, 10.

³ Ματθ. 5, 40.

μετὰ τὸν λόγον, νῦν δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς ἀρχέτυπον πράξεως. Ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω, ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρείτω¹.

Τρία ἐστὶν ὑπὲρ ὧν μεταμέλομαι, τὸ δὲ τέταρτον οὐκ οἶδα εἴτε δειλίαν κλητέον, εἴτε οἰκονομίαν καὶ ἀσφάλειαν, ὅτε τὴν τῆς ἱερωσύνης κατεδεξάμην 5 ἀξίαν, ὅτι οὐ μετὰ τὴν χειροτονίαν εὐθύς ὀποιδήποτε τοῦ πρὸς Ἀντιόχειαν εἰχόμεν πλοῦ, ὅτι τοὺς αἰθίοπας μοναχοὺς ἐπεχείρησα σμήχειν, ἀφ' ὧν ἤλιπζον πλέον ἐκμελανθήσεσθαι. Τὸ δὲ τέταρτον ἡ ὑποστολή ἐστὶν ἢ μετὰ τὴν κρίσιν, δι' ἣν οὐκ ἔσονται εἰς εὐδοκίαν τὰ λόγια τοῦ στόματός μου.

Ἄκουε οὐρανὲ καὶ ἐνωτιζοῦ ἢ γῆ, ὅτι οὐ μόνον εἰς κρίσιν ἄγεται 10 πατριάρχης, ἀλλὰ καὶ ἀπὼν ἐρήμην προκαταδιαϊτάται, εἶτα καὶ ἀπολογουμένου τε καὶ ἀντεγκαλοῦντος οὐδεὶς πρὸς οὐδεμίαν ἐπιφορὰν ἐπέστραπται καὶ μέντοι κρύπτεται τὸ τῆς συνωμοσίας βιβλίον. Ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω, ὅποιον τι τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα τοῖς νῦν ἀνθρώποις λελόγισται. Ἀληθῶς αὕτη ἡ γενεὰ οὐκ ἔστι ζητούντων τὸν Κύριον. Εἶπε γέρον, ἦν δὲ ὁ πάντα 15 τὰ τοῦ παρόντος καιροῦ καὶ προιδῶν ἀκριβῶς πόρρωθεν καὶ προειπὼν ἀληθῶς, οὗτος οὖν πρὸς ὃν ἐθέσπιζε μαθητὴν ἐρωτήσαντα τί τις ἂν ἐν τούτῳ ποιήσει, «Σώζοι ὁ σώζων τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν» εἶπε καὶ τὰ ἕξῃς.

Ἐγὼ γοῦν καὶ ἐν τῇ κρίσει τοῦ λόγου ἐμνήσθην καὶ πάλιν μεμνημένος πρὸς τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν ἐπέιγομαι, σὺν Θεῷ. Ἔστιν ἀρρωστία, ἣν εἶδον 20 ὑπὸ τὸν ἥλιον, μοναστὰς παρεδρεύοντας δυναστῶν πύλαις καὶ ἐπὶ τραπέζαις εἰσωθουμένους, τὸ δὲ ἕξῃς αἱ παροιμίαι λεγέτωσαν, «ἀπὸ καρπῶν στόματος ἀνὴρ πίμπλησι κοιλίαν αὐτοῦ»². Οὗτοι μάλιστα, τὸ κατ' ἐμὲ αἰσχυνέσθωσαν.

Φεύγετε τὴν πορνείαν ἀδελφοί μου μοναχοί, ἥτοι τὴν μετὰ κοσμικῶν ἀναστροφῆν, ἵνα μὴ λέγω διαστροφῆν. Πᾶν ἁμάρτημα ὃ ἐὰν ποιήσῃ μονα- 25 χὸς ἐντὸς τοῦ κελλίου αὐτοῦ καθεζόμενος φαῦλον καὶ εὐανάκλητόν ἐστιν, ὁ δὲ κολλώμενος τῷ κοσμοκράτορι ἐν πνεῦμα γίνεται καὶ εἰκὸς κατοικίζει μονοτρόποις ἐν οἴκῳ. Ἐγὼ οὐ χρεῖαν ἔχω λέγειν τίς ὁ ἐξάγων ἐξ οἴκου φρονιτηρίου. Ὡσπερ ἰχθύς, ἐν τῇ χέρσῳ χρόνῃσας, ἀποθνήσκει, οὕτω μοναχὸς ὀδηγίτης ἐν τῇ μονῇ κἂν τριέσπερος ἔνδον ἀναγκασθῆ μείναι, συνοῖσον ἔλκος πειράται.

30 Ἡμεῖς δὲ καὶ ἄμφω δεδώκαμεν πρότερον μὲν, Ἰωῶς ἐν τῷ κῆτει ἀμέλει, ἐπέστησά τινα ὁ μάταιος ἐγὼ ἐφ' ἐνὶ τῶν πυλώνων, ὀκτῶ δ' ἔτεσιν οἱ πάντες τῇ μονῇ πλὴν τῶν παραθύρων καὶ τῶν τοῦ βαλανείου.

Ἄλλ' οἱ μοναχοὶ ἐκεῖνόν τε τῆς διακονίας ἀπεκίνησαν καὶ ἐμοὶ τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον τῶν ἐπικλημάτων, τοῦτο αὐτὸ προσῆπτον ἐπὶ βήματος βασιλι- 35 κοῦ καὶ συνοδικοῦ. Διὰ ταῦτα ἐδικαίωσαν οἱ κρίνοντες μὴ τοῦ πατριάρχου ἀλλὰ τῶν μοναχῶν ψήφῳ καὶ δοκιμασίᾳ αἰρετέον εἶναι τὸν ἡγεμονεύσοντα. Καὶ μέντοι καὶ εἶλοντο οἱ μοναχοί, τίνα; τὸν γέροντα.

¹ Ματθ. 11, 15, 19, 12.

² Παροιμ. 18, 20.

Θαυμαστὴ τῶν Μακκαβαίων ἢ ἄδομένη ἔνστασις, ἀλλὰ καὶ τῶν μοναχῶν ἐγὼ θαυμάζω τὴν ὑπὲρ τῶν πατρῶν καὶ ἀρχαίων παρ' αὐτοῖς, ὡς φασιν, ἐθῶν. Εἶδον γάρ, εἶδον ἄνδρας πάντας ἐτοιμοὺς δρᾶσαι τε καὶ παθεῖν καὶ μέχρι τοῦ ἢ θανατῶσαι ἀγωνίσασθαι ὥστε μὴ αὐτῶν προδότας φανῆναι.

Καὶ τίνα ταῦτα; Συμφάλλειν γυναιξί, παντὶ βουλομένῳ, οὐκ ἀνδρὶ μόνον 5 ἀλλὰ καὶ γυναικὶ τὸ ἄδυτον τοῦ τεμένουσιν εἶναι βατόν, τὸν κοινοβιακὸν μηδὲ ὄναρ καταδέχεσθαι βίον, οἷα τῆς ἰδιαζούσης καὶ βελτίστης αὐτοῖς ἀναιρετῶν διαίτης καὶ ἄλλως ὅσα τούτοις εἰκὸς πάντως ἀκόλουθα. Ἐγὼ γοῦν ὁ ἀκαρτέρητος καὶ ἄλλως εὐήθης τῶν τοιούτων ὢν, ἔφυγον.

Εἶδον καὶ ἄλλο παρὰ τοῖς μοναχοῖς, ὃ καὶ αὐτὸ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ διηγῆ- 10 σασθαι συγκροτοῦσιν ἐκάστης σχεδὸν ἡμέρας κονσίλιον καὶ τοὺς μὴ συνιόντας καὶ μὴ χειρογραφοῦντας κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς ἄλλοις ἢ τὸν κοινὸν μὴ διδόντας ὄρκον ἀποσχίστας καλοῦσιν καὶ διακρίνονται πρὸς αὐτούς.

Τάδε λέγει Κύριος ὅτι στενὴ ἢ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν, ἡ δὲ τῆς ἀπωλείας 15 πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος καὶ πολλοὶ οἱ ταύτην ὁδεύοντες¹. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτω, φανερόν κ' ἂν μὴ λέγωμεν ὁποῖαν τῶν δύο λεωφόρων ἡμεῖς βαδίζομεν, μικροῦ γάρ καὶ ὑπερπαίει τοὺς ἐν κόσμῳ τὸ ἡμέτερον σύνταγμα. Εἰ δὲ μὴ πάντες, ἀλλ' οἱ πλείονες ἡμῶν κακοί.

Σκοπήσωμεν τίς ἢ αἰτία καὶ τίνων ἢ κατάγνωσις πλείων. Ἔστιν ἐν τῇ 20 μονῇ καὶ ἄρμα δρακόντων καὶ ὁ μὲν θυμὸς αὐτοῖς ὑπὲρ τὴν ὁμοίωσιν τῶν δρακόντων, ἡ δὲ γλῶττα ὅταν ἐκῆλ τὸν ἰὸν κενεμβατοῦσα καὶ παραφερομένη ὑπὸ γοργότητος οὐδὲ συρίττειν ἀκριβῶς δύναται· ὀξυπούλα γὰρ εἰ καὶ ἄλλως ὑπούλα τὰ θηρία. Εἰ δὲ τὸ ἄρμα τοιοῦτον, ὁ ἐπιβάτης ὁποῖος;

Ὁ δράκων ὁ μέγας ὁ τῇ μονῇ ἐμφωλεύων τσαῦτα μὲν ἔξερρόφησε 25 τῶν ἔνδον ὅσα οὐδ' ὁ Βαβυλώνιος ἐκεῖνος. Ὑπερορίαν γοῦν ἐκείθεν ἐναγχοῦς κατεδικάσθη. Νῦν δὲ οἱ μικρότεροι δράκοντες ἡγεμόνα ἑαυτοῖς τοῦτον ψηφίζονται. Εἶτα οὐκ ἐγκαλύπτονται οἱ τὴν ψῆφον θεσμοποιήσαντες· οἷα γὰρ ἐκ προοιμίων ἐνεργεῖται.

Τί ποιήσωμεν τῇ γενεᾷ ταύτῃ ὅτι ἔστι μεμψίμοιρος ἐσχάτως καὶ ἀθυρό- 30 γλωσσοσ. Ἦλθε μὴ ἔχων ἀμφίζωοφαγίαν καὶ οἰνοποσίαν ὁ Νικόλαος καὶ λέγουσιν οἷα λέγουσιν, ἦλθεν ὁ Ἰωάννης ἀδιαφόρως ἐσθίων καὶ πίνων καὶ εἰσαγγέλλεται διὰ ταῦτα καὶ κρίνεται. Καὶ θαῦμα οὐδέν. Εἰ γὰρ ὁ δεσπότης ὁ ἡμέτερος τσαῦτα ἤκουσε καὶ πέπονθε², σχολῆ γε ἂν ἡμῖν οἱ ἄνθρωποι φείσονται. 35

Τοῖς κενοδοξίαν ἡμῖν μεμφομένοις τί ἂν αὐτοὶ δικαιότερον ἐπιμεμψώμεθα, οὐδέν γε ἄλλο πάντως πλὴν τοῦτο αὐτὸ κενοδοξίαν καὶ ταύτην διπλῆν

¹ Ματθ. 7, 13. 14. Λουκ. 13, 24.

² Ματθ. 11, 19. Λουκ. 7, 34.

ὡσπερ κόνις, εἴ τις πρὸς ἄνεμον φυσῶν μετὰ προσθήκης ἀντιστρεφούσης.

Τὴν μὲν ὅτι τηνάλλως καθ' ἡμῶν δοξάζουσι τὸ κενόδοξον, ἦν καὶ ψευδοξίαν κυριώτερον ἢν τις καλοίη, τὴν δὲ ὡς αὐτῶν ἀληθῶς τῷ πάθει ἐνεχομένην, ὅπερ ἡμῶν καταψεύδονται. Καὶ οὐκ αἰσχύνονται γονυκλισίαν ἀπαι-
5 τούντες, καὶ ταῦτα παρὰ ἀρχιερέως, ἦν Θεῶ μόνῳ προσάγομεν, εἴτα τί διοίσει ταῦτα τοῦ ἐὰν πεσὼν προσκυνήσης μοι¹; Εἰσὶν οἳ καὶ κενოდόξους ἡμᾶς ἀποκαλοῦσιν ὅτι φασὶ μὴ βαθεῖα παρ' ἡμῖν τοῖς ἀπαντῶσιν ἢ προσκύνῃσι ἀποδίδεται τοῦτο γὰρ κενοδοξίαν οἱ γεννάδει τίθενται.

Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν ἔκ τινος ἐπετήδευον ὑπερηφάνειαν τὸ τοιῶδες προσκυ-
10 νεῖν ἀλλὰ μὴ τοιῶδες, διορθωτέον ἂν μοι τὸ πρᾶγμα ἔκρινον, νῦν δὲ τὸ ἔγκλημα τοῦτο οὐκ ἂν ἄξιον εἶναί φημι τῆς ἀκολάστου τῶν πολλῶν γλώττης. Βραδέως ἔγνω ὁ μάταιος ὅσοι κεφαλὰς ἡμῖν ὑποκλίνουσιν ἐν προσαγορεύσει οὐκ ἔθει φιλίας οὐδὲ τὴν ἄξίαν τιμῶντες τὴν ἱερατικὴν τοῦτο ποιούσι, ἀλλ' ἵνα τὴν ἴσην ἀκριβῶς, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ ταπεινότεραν παρέ-
15 χοιμεν προσκύνῃσι. Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο, ὦ ἄνθρωποι, κόνεως χεῖρας καὶ κεφαλῆν ὑποπίμπλασθαι δι' ὑμᾶς, αἱ μὴδὲ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν πολλάκις τοῦτο πεπόνθασι.

Ἀκούσατε, ἀκούσατε μοναχοὶ ῥήματά μου· ἀναγγελῶ γὰρ ὑμῶν ἀκουόντων, πολλῆς ὅτι τῆς ἀσφαλείας ἡμῖν δεῖ καὶ τῆς ἀκριβείας περὶ τὸν βίον, διὰ
20 τε τᾶλλα καὶ ὅτι οὐδὲν οὕτως ἡδὺ τοῖς νῦν ἀνθρώποις, ὡς τὸ τηρεῖν τὰ ἡμέτερα. Οὐαὶ ἡμῖν εἰ δι' ἡμῶν ἔρχεται τῷ κόσμῳ τὰ σκάνδαλα, ὧν τὴν πολιτείαν ἀντι κανόνος, ὅσα γε εἰς ἀρετῆς λόγον, τοῖς πᾶσιν ἔδει προκείσθαι.

Τί οὖν ποιητέον; Λαμπσάτω τὸ φῶς τοῦ ἀγγελοπρεποῦς ἡμῶν ἐπαγγέλματος ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως τὰ καλὰ ἡμῶν ὀρώντες ἔργα πρὸς
25 ζῆλον ἀρετῆς διερεθίζωνται.

Ὡ τοῦ παραδόξου θαύματος, μοναχοὶ πρὸς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας καὶ τοὺς κοσμοκράτορας παλαίειν ἐπαγγειλάμενοι, ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις κοσμικαῖς καὶ διοικήσεσι πραγμάτων ἐγκαλινδοῦνται βιωτικῶν. Ἐπίσκοποι θρημάτων λογικῶν, ἐπίσκοποι ἀγρῶν καὶ κτηνῶν χειροτονοῦνται. Διάκονοι καὶ ἱερεῖς ἀντι
30 τραπέζης Θεοῦ, τραπέζαις παριστῶσιν ἀνθρώπων, μὴδὲ τὰς ἀνδραποδεστέραις τῶν διακονιῶν ἀπαναίνόμενοι. Τούτους ἅπαντας εἴ τίς μοι παρεδίδου τιμωρεῖν τί ἂν πλέον κατέκριναι ἢ τοῦτο πάλιν αὐτὸ ζῆν ἐν τούτοις.

Ἴνα τί τινες ἀδικίαν συνέλαβον καθ' ἡμῶν καὶ ἔτεκον ἀνομίαν, λαλήσαντες τὸ παρασάν, ὅτε τοῦτο ἀπητούμεθα, εἴ ἐστιν αὐτοῖς λόγος κρεῖττον,
35 λεγέτωσαν καὶ ἔλομαι πρὸ τῶν ἄλλων. Διδαξάτωσάν με, ἐγὼ δὲ μετὰ τοῦ Ἰώβ κωφεύσω², ἀλλ' ὡς ἔοικε φαῦλα ἀληθινὰ ῥήματα. Τί δήποτε καὶ «ὁ

¹ Ματθ. 4, 8.

² Ἰώβ, 5, 13. 19.

ἐσθίων ἄρτους μου ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερισμόν»¹, μετ' οὐ πολλάκις «ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου ἐπορεύθημεν ἐν ὁμονοίᾳ»².

Ἄνθ' οὗτου δὲ μετὰ τῆς ἀντιπάλου μοίρας ἐτάττεις καὶ πρὸ κρίσεως καὶ μετὰ τὴν κρίσιν. Καίτοι τί ταῦτα θαυμάζω, ἐκεῖνος καὶ τῷ Διὶ παῖδα ἑαυτὸν εἰσποιεῖ, εἰ δὲ ἀκριβῶς πατρώζει καὶ οὐ ψεύδεται τὰς γονάς, ἄλλοι ἐξεταζέ- 5 τωσαν. Νόμος ἐστὶν Ἀθήνησι τὸν ἐν καιρῷ στάσεως μηδενὶ προσθέμενον μέρος κολάζεσθαι. Ὁ τοίνυν ἂν ἡμῖν δῆθεν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν εἰς τὸ δικαστήριον ἀπαντήσας, εἶτα μήτε φανεῖς μήτε γρούξας ὑπὲρ ἡμῶν οὐ πεποίηκε μετ' ὅσα μὴ δέον πεποίηκε.

Τῇ μὲν δεσποτεῖα τῆς μονῆς πάνυ ἐκόντες ἀπεταξάμεθα, ἡδέως δ' ἂν 10 καὶ ἐτέρων πλειόνων, εἴ γε ἦσαν, τοῖς βουλομένοις παρεχωρήσαμεν καὶ μάλιστα ἔνθα σφαλερὸν μὲν τὸ κατέχειν, τὸ δὲ ὑπεριδεῖν πολὺ παρέχει μετὰ τοῦ ἀκινδύνου καὶ τὸ ἀμέριμνον.

Περὶ δέ γε τῆς ἱερωσύνης ἔτι σκέψασθαι ἄμεινον· δέον γὰρ μὴ ἐν ἐκεί- 15 νοις εὐρεθῶ τοῖς ἐπ' ἄροτρον βαλοῦσι τὴν χεῖρα καὶ στραφεῖσιν εἰς τὰ ὀπίσω³.

Ἀθανάσιον ἐπαιῶν αὐθις κακίζω τὸ μὲν διὰ τὴν ἀρετὴν, τὸ δ' ὅτι τὴν οἰκονομίαν δυσχεραίνει τὴν ἡμετέραν· ἀλλὰ γὰρ ἄμεινον τοῦτον ἐπ' ἐμοὶ πλήττεσθαι ἢ πάντας ὁ ἐπ' ἀμφοτέροις. Ἄλλως τε καὶ ἡ τῆς μονῆς ἀπόστα- 20 σις τὴν διάστασιν ἀλλήλοις παρέχει, ἀλλὰ ταύτης(;) λυμήνασθαι οὐποτ' ἂν δυνηθεῖ τῷ δὲ οὐκ ἀπειλήσουσί με οἱ βέλτιστοι μοναχοὶ τὸν ἐν θαλάσῃ 20 βαπτισμόν.

Ὁ βασιλεῖς, ἡμεῖς φιλομόναχοι, ἡμεῖς φιλόκοσμοι, ἡμεῖς φιλογέροντες, οἱ δὲ γέροντες φιλήθιοι ἐσμὲν μᾶλλον, ἢ φιλόθεοι, διὰ τοῦτο οἱ μακαρίζον- 25 τες ἡμᾶς· ἀλλὰ γὰρ ἐγὼ τὸ μὲν ἔβηξ οὐ λέγω, ὁ Ἡσαΐας δὲ οὐκ αἰσχύνεται. Σώζεσθε, ὦ βασιλεῖς, ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοί· εἰ γὰρ καὶ λελύπημαι, ἀλλὰ μετὰ 25 Σαμουὴλ φθέγγομαι μὴ μοι γένηται ἀποστῆναι ἀπὸ Κυρίου Θεοῦ μου, τοῦ μὴ βοᾶν περὶ ἡμῶν εὐχομένῳ⁴, εἰ δὲ τινες εἶεν μὴ τὰ αὐτὰ ποιοῦντες μηδὲ οὕτω φρονοῦντες, τούτους τοῖς ἰατροῖς παραδοτέον.

Ἔστιν ἔθνος ὀλίγα μὲν ἰατρικῇ χρώμενον, ἐπὶ δὲ τις ἐν αὐτῷ ἀσθε- 30 νήση ζητεῖ τὸν προνεοσηκότα τὰ ἴσα καὶ μαθῶν ὄτω τεθεράπεται τρῶπῳ 30 χρῆται καὶ αὐτός.

Δεῦτε οἷς ἴσως τι νόσημα ἐνοχλεῖ, τὸ τῆς φιλαρχίας καὶ τὸ τῆς φιλοδο- 35 ξίας καὶ διηγῆσομαι ὑμῖν διαφορὰν ἰδιώτου βίου καὶ ἀρχοντικοῦ· πεπειράμαι γὰρ ἀμφοτέρων καὶ φημι ὅτι καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν τοσοῦτον ὁ πρῶτος τοῦ δευτέρου μακαριώτερος, ἐν τῷ παρόντι μάλιστα 35

¹ Ψαλμ. 40, 10.

² Ψαλμ. 54, 15.

³ Λουκ. 9, 62.

⁴ Α' Βασ. 8, 18.

καιρῶ, εἰ δὲ μὴ ἅπασιν ἴσως, ἀλλ' ἐμοὶ γοῦν καὶ τοῖς ὄσοι τῆς ἐμῆς ἀσθενείας.

Τέλος τοῦ παρόντος λόγου. Τὸν Θεὸν φοβώμεθα. Τὰς ἐντολάς φυλάττειν σπουδάζωμεν πρὸς τὴν ἐκείθεν ὀρῶντες μακαριότητα, θρόνοι δὲ οἱ ἐπὶ γῆς καὶ ἀξίαι καὶ ταῦτα δὴ τὰ τοῖς δοξοκόποις πολυέραστα καὶ πράγματα καὶ 5 δνόματα ρεῖτωσαν ὡς θέλουσιν, ἐπειδὴ σήμερον ὄντα αὔριον ἢ προαπέρχεται ἢ συναπέρχεται τοῖς ἔχουσι, ὥσπερ ἐκ μηχανῆς ἀθρόον εἰς ἑτέρους μεταχωρήσαντα καὶ τούτους μηδὲ πώποτε προσδοκήσαντας ἴσως.

Σφόδρα ἐγὼ θαυμάζω τὴν μητέρα τῶν βασιλέων· κατενόησα γὰρ ἐν αὐτῇ φρόνημα μὲν ὑπερφυῶς ἀνδρεῖον, ἦθος δὲ εὐσταθὲς διαφερόντως καὶ 10 πεπηγὸς καὶ ψυχῆς παράστημα τοιοῦτον ὡς μήτε ἐν λυπηροῖς εὐένδοτον μήτε ἐν τοῖς χρηστοτέροις φαίνεσθαι διαχεόμενον. Ἐν ὁμιλίαις εὐσύνετος, ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ καὶ θείους ἐμμελής τε καὶ ἔμπειρος, ἐν προσευχαῖς ἄγρυπνος, ἐν πᾶσι νήφουσα.

Ἄλλὰ γὰρ χρεῶν ἐστὶν εἰς ἐγκώμιον ἀπὸ τοῦ προκειμένου σκοποῦ μετο- 15 χετεύειν τὸν λόγον. Πλήν, ὃ κοσμιωτάτη γυναικῶν, ἔτι ἔν σοι λείπει.

† Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ